

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Katedra Obecné antropologie

Bc. Natália Trubanová

Nové médiá na škole

Diplomová práce

Vedoucí práce: **PhDr. Dana Bittnerová, CSc.**

Praha 2018

Prehlásenie

Prehlasujem, že som prácu vypracovala samostatne. Všetky použité pramene a literatúra boli riadne citované. Práca nebola využitá k získaniu iného alebo rovnakého titulu.

V Prahe dňa 3.1.2018

Natália Trubanová

Pod'akovanie

Na tomto mieste by som rada pod'akovala predovšetkým mojej vedúcej práce za jej neoceniteľnú trpezlivosť, ochotu a pomoc. Chcela by som pravdaže tiež pod'akovať vedeniu školz, vzučujúcim a všetkým žiakom, ktorí mi umožnili túto prácu realizovať a ktorých som vďaka nej mohla spoznať.

Obsah

Abstrakt.....	5
Chytrá horákyne	1
Návrat na gymnázium	3
Zameranie výskumu	5
Výskum v školskom prostredí.....	7
Obecná povaha výskumu v škole.....	7
Vstup do terénu	7
Vyjednávanie dôvery	9
Pozícia v sociálnom priestore triedy	12
Kto boli moji informátori.....	13
Od bilingválnej sekcie k novým médiám.....	14
Etická dilema voierstva.....	15
Ďalšie zdroje informácií	16
Teoretické východiská	18
Škola – disciplinujúca sociálna organizácia.....	18
Nové médiá a internet	23
Nové médiá na škole	27
Média v priestore školy.....	28
Bežné a zároveň drahé zariadenia	31
Organizácia školy.....	32
Organizácia výučby.....	34
Iniciovanie vyučujúcimi.....	35
Iniciovanie žiakmi	40
Organizácia poznania	44
Nové médiá a moc.....	47
Nové médiá a zdieľanie	52
Záver	58
Literatúra	61
Zoznam príloh.....	64
Príloha č. 1 Potvrdenie o štúdiu a žiadosť o spoluprácu.....	65
Príloha č. 2 Informovaný súhlas	66

Abstrakt

Diplomová práca "Nové médiá na škole" sa zameriava na prítomnosť nových médií na škole a na významy a praktiky s tým spojené. Na základe zúčastneného pozorovania v triedach na pražskom gymnáziu, pološtrukturovaných rozhovoroch a analýze internetových zdrojov, sa snaží porozumieť tomu, ako nové médiá vstupujú do utvárania priestoru a organizácie školy, jej organizácie výučby a poznania. Zameriava sa to ako sa škola snaží vysporiadať s príchodom týchto drahých zariadení, za ktoré je zodpovedná. Všíma si tiež ako sa škola snaží vysporiadať s prienikom odlišných priestorov, ktoré nové médiá prinášajú, do svojho doteraz uzatvoreného prostredia. Zároveň poukazuje na spôsoby akými škola samotná prekračuje svoje hranice, časopriestor disciplinácie. Nakoniec sleduje vplyv nových médií na vzťahy v rámci školy, medzi učiteľmi a žiakmi, ale i v rámci vrstevníckej skupiny. Skrz tieto významy a praktiky poukazuje na dilemy, ktoré príchod nových médií do prostredia školy vyvolal a analyzuje akými spôsobmi nové médiá umožňujú žiakom čeliť tomuto disciplinačnému tlaku školy a naopak, v akých momentoch nové médiá samotné preberajú disciplináciu do vlastných rúk. Nové médiá tak nevníma ako pasívne nástroje, ale aktérov utvárajúcich nové prostredie školy.

Kľúčové slová

škola, disciplinácia, nové médiá, materiálna kultúra, internet

Abstract

The "New Media at School" diploma thesis focuses on the presence of new media at school and on the meanings and practices associated with it. Based on participatory observation in Prague high school, semi-structured interviews and Internet resources analysis, it tries to understand how new media are involved in shaping the space and organization of the school, its teaching and learning organization. It focuses on how the school seeks to cope with the arrival of these expensive facilities for which it is responsible. It also notices how the school seeks to cope with the penetration of the different spaces that the new media bring into its hitherto closed environment. At the same time, it points to ways in which the school itself crosses its borders, the time-space of disciplination. Finally, it monitors the impact of new media on relationships within the school, between teachers and pupils, but also within the peer group. Through these meanings and practices, it points to the dilemmas that the emergence of new media has brought to the school environment, and analyzes how new media allows pupils to face this disciplination pressure in the school, and vice versa, in what moments new media themselves take disciplination into their own hands. The new media is not perceived as passive tools, but as actors shaping the new environment of the school.

Key words

school, disciplination, new media, material culture, internet

Chytrá horákyně

Žijeme v dobe, ktorú by sme mohli definovať mnohými slovami. Slovami ako postmoderná, globalizovaná, zrýchlená. Niektoré z tých slov sú priam ako zaklínadlá, možno skoro až klišé. Aj moja práca sa zaoberá niečím, čo by sme mohli označiť ako klišé. Technológie, nové médiá. Áno, sú všade, neustále nás obklopujú. Byty máme plné televízorov, rádií, počítačov. A tie nám sprístupňujú celý svet. Prehľad aký máme a môžeme mať o svete je neporovnateľný s akoukoľvek dobou, i s dobou pred pár rokov. Niektorí ľudia berú prítomnosť nových médií ako niečo dané neproblematické. Niektorých zaujímajú dopady, a ako ukazujú vedecké články, zväčša problematické dopady, nových médií na život ľudí.

Čo považujem za fascinujúce na nových médiách je, do akej miery sa stali súčasťou našich životov a ako rýchlo do našich životov prenikajú. Nie je ničím výnimočným vidieť na internete videá malých detí, ktoré zachádzajú s inteligentnými telefónmi lepšie ako ich rodičia. *"Využívanie digitálnych médií a komunikačných technológií mladými ľuďmi definuje generačnú identitu výrazne odlišnú od generácie starších."* (Ito in Kral, 2011, str. 5). Trochu prehnane povedané, človek by si až myslel, že deti sa naučia skôr používať telefón ako nočník. Ktovie, možno to ani nie je prehnané tvrdenie. Myslím, že ani nie je tak prekvapivé, že téma technológií a ich dopadov zaujíma výskumníkov v rôznych oblastiach. Technológie nepochybne prinášajú mnoho dobrého, ale i rovnako veľa zlého. Máme svet na dlani, ale čo to robí s našou psychikou. Ako sa naša myseľ stíha vysporiadať s tak rýchlymi zmenami dnešného sveta. Moja práca sa však nebude zaoberať psychologickými dopadmi nových médií, ani filozofickými úvahami o dnešnom svete.

Zaujíma ma ako nové médiá menia špecifické a konkrétne prostredie – strednú školu, gymnázium. Jedná sa o prostredie sekundárnej socializácie, ktorej cieľom je vzdelávanie a výchova. Škola strávi niekoľko rokov podrobovaním detí disciplinácii. Diktuje im kedy môžu použiť toaletu, kedy môžu jesť, kedy ticho sedieť, kedy držať v ruke pero. Práve vďaka tomu, že deti sú takto disciplinované takmer každý deň po niekoľko rokov, trávia v čase veľkú časť svojho detstva môže byť disciplinácia úspešná. Pravdaže, bez tejto disciplinácie by svet dnes nebol tam kde je. Neboli by tu ani tie nové médiá, s ktorými sa teraz musí škola nejako vysporiadať. To ako s nimi zaobchádza a čo s ňou spravili sa budem snažiť priblížiť na ďalších stranách. Pre teraz môžem povedať, že to perfektne vystihujú slová, s ktorými ma raz na konzultácii privítala moja vedúca

práce – chytrá horákyně. Ani cez deň, ani v noci. Ani nahá, ani oblečená. Ani pešo, ani na voze.

Ešte predtým než sa pozrieme na to čo médiá do školy priniesli, chcela by som poukázať na pár bodov, ktoré vystihujú vzťah mladých ľudí s technológiami, ešte konkrétnejšie s mobilmi. Keď premýšľam nad tým, čo dobré nám mobily priniesli, zahrá mi v hlave uvítací tón Nokie. Pred očami sa mi premietnu dve podané ruky a text „connecting people“. Myslím, že Nokia to naozaj vystihla. Mobily spájajú ľudí, umožňujú im byť neustále v kontakte bez ohľadu na vzdialenosti, ktoré ich oddeľujú. A aby sme sa držali témy chytrej horákyně, niekedy sú práve prekážkou v spojení s ľuďmi okolo nás. *"V naší třídě je pár lidí, kteří mají svého nejlepšího kamaráda mobil a většinou jsou o přestávce sami a jsou na mobilu, tak jako pár lidí...tedy jedna holka..ona fakt jakože její nejlepší kamarád je mobil a ona jenom sedí. Ona není moc kamarádka, nebo jakoby moc se s lidma nebaví, nebo spíš oni se nebaví s ní, takže ona je na tom svým mobilu a furt tam něco dělá."* (Baša) Niečo také som na strednej škole nepoznala. Vyrastala som ešte v dobe, kedy sme mohli s mobilu jedine zavolať, napísať sms správu a niečo nie práve najkvalitnejšie odfotiť. Nemali sme teda potrebu mať mobily neustále pri sebe, a už vôbec nie na vyučovaní. Čo by sme na nich koniec koncov robili. Na vysokej škole sa to už menilo a viac sa to podobalo na to, čo som neskôr pozorovala i na strednej škole. Možno preto ma to tak fascinovalo a zaujímalo. Žiaci akoby na mňa pôsobili staršie. Akoby sa pre mňa využívanie médií spájalo s dospelosťou. Možno je to tým, že mám predstavu o tom, čo všetko internet a nové médiá sprítupňujú. Mnohé z toho naozaj nie je pre deti. Ale to, na čo sa teraz zameriam nie je až tak o deťoch. Je to o škole, inštitúcii, ktorá ma deti vychováť.

Takže, ako je to s novými médiami v škole? Aké sú praktiky, ktoré sa s nimi spájajú? Ako menia nové médiá povahu vyučovania, respektíve disciplináciu žiakov? Aký priestor ustanovuje pre žiakov, učiteľov a rodičov? Ako korešponduje s disciplináciou v škole a v akých momentoch jej uniká?

Návrat na gymnázium

Keď som sa rozhodovala, akej téme sa budem v rámci svojej diplomovej práce venovať, bola som viac-menej presvedčená, že budem pokračovať v ceste, ktorou som sa vydala už počas bakalárskeho štúdia. Moje vtedajšie zameranie na študentov bilingválnej sekcie mi pripadalo ako ešte nevyčerpaná téma, ktorá si žiada ďalší výskum, a to vo forme zúčastneného pozorovania. Keďže sa môj pôvodný výskum zamerlal na žiakov gymnázia z môjho rodného mesta na Slovensku, nebolo pre mňa možné uskutočniť tu výskum v rámci diplomovej práce. Aby som dostatočne zachytila dianie školy, potrebovala som pravidelný prístup do školy počas školského roka, čo nebolo možné skĺbiť s mojím vysokoškolským denným štúdiom. Mala som ale šťastie, pretože bilingválne sekcie sa nachádzajú aj v Českej republike. Všetky fungujú na rovnakom princípe (až na pár drobností) a sú prepojené s tými slovenskými, prebieha medzi nimi spolupráca. A jedna takáto sekcia sa nachádza i priamo v Prahe. Preto som sa rozhodla uskutočniť výskum práve na tomto pražskom gymnázii, kde by som mohla počas školského roku dochádzať a tráviť vyučovanie a prestávky spolu so žiakmi. Považovala som to za najrealizovateľnejšie, pretože bez pedagogického vzdelania by pre mňa nebolo možné sa na škole zamestnať (pravdaže, netreba zabúdať na fakt, že nehovorím česky). Navyše ma zaujímala najmä perspektíva žiakov a chcela som byť teda bližšie im, byť jednou zo žiakov. Keď som presne vedela, ktoré gymnázium by som si rada zvolila za terén, preštudovala som si jeho internetové stránky a skontaktovala vedenie školy, ktoré som požiadala o súhlas s výskumom.

Gymnázium, ktoré som si pre svoj výskum vybrala je jedným zo starších pražských gymnázií, s dlhoročnou tradíciou. Pre mňa však bolo najpodstatnejšie, že sa jednalo o gymnázium, ktoré poskytovalo okrem štúdia vo všeobecných triedach i možnosť dvojjazyčného štúdia. Toto štúdium sa vyznačuje tým, že sa jedná o šesťročné štúdium (žiaci doň nastupujú po 7.ročníku základnej školy), počas ktorého sa žiaci naučia cudzí jazyk na veľmi vysokej úrovni. To je dosiahnuté vďaka intenzívnemu štúdiu jazyka v prvých dvoch ročníkoch, pod vedením ako českých tak francúzskych vyučujúcich. Napriek tomu, že sa od žiakov nevyžaduje, a ani sa nepredpokladá, znalosť cudzieho jazyka pri nástupe do štúdia, po dvoch rokoch sú pripravený pokračovať v štúdiu a učiť sa odborné predmety v tomto jazyku. Od tretieho ročníku sú teda predmety matematika, fyzika, chémia, zemepis a dejepis vyučované vo francúzskom jazyku. Zároveň sa od tretieho ročníku pridáva tiež štúdium angličtiny, ako druhého cudzieho jazyka. Okrem

štúdia v cudzom jazyku je súčasťou štúdia v bilingválnej sekcii tiež povinný výmenný zájazd do Francúzska v prvom, druhom a treťom ročníku. Štúdium žiaci ukončia povinnou maturitnou skúškou z českého jazyka a literatúry, francúzskeho jazyka a literatúry a matematiky.

Ako absolventke bilingválnej sekcie v mojom rodnom meste na Slovensku mi bol takýto systém štúdia veľmi dobre známy. Napriek tomu, že sa bilingválne sekcie na gymnáziách v Českej republike a na Slovensku mierne líšia (napríklad vo výbere predmetov, ktoré sa študujú v cudzom jazyku), prebieha medzi nimi neustála spolupráca. Skúsenosti, ktoré žiaci bilingválnych sekcií z rôznych miest zdieľajú v nich vyvolávajú jednak pocit súľadnosti so žiakmi ostatných sekcií, zároveň však vytvárajú priestor i pre rivalitu. *"Do kategórie "my" tak študenti BS radili len tých, ktorí mali rovnakú skúsenosť a spomienky a preto sem patrili len tí, s ktorými sa študenti v priebehu školských rokov stretli. Zakladá sa na fyzickom stretnutí. Do skupiny "my" teda nepatrí agregovaná kategória študentov BSobecne. O tom svedčí mimo iného i to, ako sa študenti vymedzovali voči študentom BS z iných miest. "Takže ja napríklad vôbec nie som súťaživý typ, ale robilo mi hrozne dobre, keď som vedela, že sme lepší ako iné sekcie." (Ivana) Študenti si teda uvedomujú, že i študenti BS v iných mestách zdieľajú podobné skúsenosti, do kategórie "my" ich ale zaradovali len v určitých kontextoch, napr. spoločné zážitky (na výmene sa niekedy stretli študenti z rôznych BS)." (Trubanová, Konštrukcia identity študentov bilingválnej sekcie, 2015, str. 43)* Ako som sama počas výskumu zistila, moja vlastná skúsenosť so štúdiom v bilingválnej sekcii mi uľahčila vstup do terénu a tiež naväzovanie kontaktov či už so žiakmi alebo vyučujúcimi.

Zameranie výskumu

Škola ako disciplinárna inštitúcia v podstate vymedzuje nielen obsahy, ktoré sú v jej rámci predávané, ale tiež spôsoby jednania, praktiky vymedzuje role a ide tak ďaleko, že schvaľuje i povolené pomôcky, resp. vydáva súpisy zakázaných objektov, ktoré do školy nepatria (zbrane, drogy) a pravidlá nakladania s povolenými predmetmi (školské pomôcky, učebnice, technické zariadenia). Všetky tieto kroky potvrdzujú disciplinárnu rolu školy v rámci procesu sekundárnej socializácie. Mobily vstúpili do škôl a školy na ne reagovali ex post. Ich prítomnosť a istá invazívnosť si vynútili i pozornosť bádateľov. Výskumy, ktoré sa prítomnosťou elektronických zariadení na školách zaoberajú sa väčšinou zameriavajú na možnosti ich využitia alebo naopak zneužitia pri výučbe.

Autori uvažujú o nových médiách ako o prínose pre výučbu. Elektronické zariadenia poskytujú široké spektrum využitia, najmä ako prostriedok komunikácie. Textové správy je možné využiť pri cvičeniach, v ktorých je potrebné vybrať správnu odpoveď, alebo odpovedať len v krátkosti. Na iné úlohy môže byť zase vhodnejšie odosielanie fotografií, a kde nie je dostatočný mobilný telefón, môže ho nahradiť notebook. (Lindquist, 2007) Nové médiá teda zefektívňujú výučbu a vytvárajú nové spôsoby spolupráce medzi učiteľom a žiakom, čím dokážu zefektívniť spätnú väzbu medzi učiteľom a žiakom a naopak (Thomas et al., 2013), posilniť názornosť výuky a tiež motiváciu žiakov, atď.

Vyučujúci však vnímajú prítomnosť mobilných telefónov (či nových médií) na vyučovaní aj ako rušivý element. Okrem vyzváňania, ktoré narúša priebeh výuky, považujú vyučujúci za problematické tiež písanie správ, ktoré má podľa nich negatívny vplyv na jazykové schopnosti žiakov a navyše narúšajú ich sústredenie počas hodiny. Medzi ďalšie obavy vyučujúcich patrí už spomínané podvádžanie, ale tiež kyberšikana a sextovanie. (Thomas et al., 2013)

Mareš vo svojej štúdii analyzuje praktiky využívania mobilných telefónov a iných elektronických zariadení, ktoré interpretuje ako podvádžanie. Medzi ním popisované spôsoby patrí napríklad posielanie správnych odpovedí spolužiakov počas testu prostredníctvom sms správ, využívanie elektronických prekladačov a vydávanie preloženéj textu za svoj, alebo napovedanie počas ústneho skúšania prostredníctvom hands-free mobilu. Mareš sa zaoberá tiež spôsobmi ako detekovať takéto podvádžanie a ako naň reagovať, pričom sa jedná najmä o prípady plagiátorstva. V jeho štúdii spred viac

než desiatich rokov je teda zrejmé, že podľa autora môžu nové médiá ohroziť výučbu a je potrebné mať ich pod kontrolou, respektíve buď eliminovať alebo vyvinúť také programy, aby učitelia dokázali naplniť ciele výučby. (Mareš, 2005)

Škola však nie je len miestom výučby. Mnoho autorov ju interpretuje tiež v kontexte vzťahov vo vrstevníckej skupine (napr. Corsaro, Eder, 1990). I v rámci nich autori uvažovali o prítomnosti nových médií v škole. Mizuko Ito vo svojom výskume japonskej mládeže sledovala využívanie mobilov naprieč rôznymi kontextami, a jedným z nich bola i škola. Zistila, že nie je ničím nezvyčajným, že si študenti nechávajú počas vyučovacích hodín mobily na laviciach. Počas hodín dodržiavajú pravidlo, že sa nevolá, správy ale prečítajú a prípadne aj odpíšu. Využívanie mobilov im slúži na komunikáciu so spolužiakmi, ktorí práve nie sú v škole, či na dohodnutie stretnutí po vyučovaní. (Ito, 2005)

Z rešerše literatúry je teda zrejmé, že nové médiá vstupujú do reality školy veľmi výrazne. Ovplyvňujú praktiky, na ktorých je vyučovací proces založený. Vstupujú do vzťahov medzi žiakmi, žiakmi a učiteľmi, a potažmo ďalšími aktérmi. Z toho vyplýva, že nové médiá majú dopad na povahu tejto inštitúcie.

Vplyv nových médií si všíma i antropológia – material culture. Daniel Miller vo svojej štúdii *The Internet: Ethnographic Approach* (2000) popisuje práve ako prítomnosť nových médií mení praktiky a vzťahy medzi ľuďmi, konkrétne migrantami, a ako nové médiá utvárajú novú tvár migrácie. Týmto spôsobom môžeme nazerať i na školu. Je výzvou nepovažovať nové médiá za nástroj, ktorý vstúpil do prostredia školy aby bol použitý, eliminovaný či trpený ako inventár dnešnej doby. Nové médiá nebudem nahliadať ako artefakt, kultúrny jav v rukách ľudí, ale pristúpim k nemu ako k aktérovi. V súvislosti s tým sa teda vo svojej štúdii zameriam na otázku, čo nové médiá v škole spôsobujú. Aké praktiky a vzťahy zavádzajú a ako menia či posúvajú povahu tejto inštitúcie, respektíve pozície žiakov a učiteľov v nej.

V dielčích otázkach sa teda zameriam na to,

Ako nové médiá vstupujú do vyučovacieho procesu, ako určujú jednanie žiakov a učiteľov?

K čomu ich nové médiá nútia v rámci vyučovacieho procesu?

Aké praktiky táto integrácia nových médií v škole zavádza?

Aké vzťahy do školy prináša?

Ako intervenujú do povahy školy ako inštitúcie sekundárnej socializácie modernej spoločnosti?

Výskum v školskom prostredí

Obecná povaha výskumu v škole

Výskum v prostredí školy je v rôznych ohľadoch špecifický, ako dokazujú etnografické práce rôznych autorov. Tieto špecifiká sa v prvom rade odvíjajú od objektu nášho záujmu, od toho či študujeme žiakov alebo vyučujúcich. Výskumy, ktoré sa rovnako ako ten môj zameriavajú na žiakov sa musia potýkať s istými komplikáciami v porovnaní s výskumami zameranými na dospelých ľudí. Ako píše Cohen a spol., identifikácia a solidarita s informátormi sú nereálne a v prípade výskumu v škole je identifikácia dospelého výskumníka so žiakmi ešte komplikovanejšia. Svoju rolu tu hrajú aspekty ako vekový rozdiel, gendrové rozdiely či mocenská nerovnosť. I keď je dobré snažiť sa znížiť tieto rozdiely a nerovnosti medzi deťmi a dospelým výskumníkom v ohľadoch, v ktorých je to možné, tento rozdiel nikdy úplne nezmizne. Musíme tiež pamätať na to, že v závislosti od ich veku, deti nemusia výskumu a jeho zámerom rozumieť. Dôležitou úlohou výskumníka je tak poskytnúť žiakom zmyslupné a dôveryhodné vysvetlenie zámerov výskumu a deti musia vedieť, že môžu účasť na výskume odmietnuť. Ako poukazuje Vorlíček, výskumník by si mal tiež uvedomovať, že deti nemusia tlmočiť len svoje vlastné názory. Naskytuje sa otázka, či názory, ktoré predkladajú sú ich vlastné, alebo „prekladajú“ názory iných osôb, ako napríklad ich rodičov. (Vorlíček, 2017) Nemôžeme tiež zabúdať na otázku reaktivity, teda ako prítomnosť výskumníka ovplyvňuje správanie žiakov a vyučujúcich. Kým podľa niektorých autorov sa prítomnosť bádateľa prejavuje viac na jednaní učiteľov než na jednaní žiakov, Vorlíček vo svojej štúdii rómskych žiakov pozoroval isté zmeny v správaní ako učiteľov, tak žiakov. V neposlednej rade je pri výskumoch, ktoré sa zameriavajú na deti a mladých ľudí v nerovných a závislých pozíciách veľmi rozšírený fenomén *gatekeepera*. „*Ten má moc, kontrolu a povinnosť ochraňovať potenciálnych participantov.*“ (McFadyen, Rankin, 2016, str. 82) Inak tomu nebolo ani v prípade môjho výskumu, počas ktorého som sa stretla s viacerými gatekeepermi.

Vstup do terénu

Jedným z prvých krokov práce na mojej diplomnej práci bolo zaistenie prístupu do gymnázia, ktoré ma zaujímalo. So školou som sa skontaktovala prostredníctvom mailu a dohodla som si osobné stretnutie so zástupcom riaditeľky. Na toto stretnutie som priniesla žiadosť o spoluprácu podpísanú mojou vedúcou práce, dúfajúc, že mi pomôže

získať súhlas s výskumom. (Príloha č.1) Zástupca riaditeľky tak bol prvý gatekeeper, na ktorého som narazila a ktorý mi umožnil vstup do školy ako organizácie. *Gatekeeper je osoba, ktorá kontroluje a limituje prístup výzkumníka k informátorom – je ten kto rozhodne, či sa výskum môže uskutočniť* (McFadyen, Rankin, 2016, str. 82) Počas stretnutia s ním som zistila, že môj výskum a jeho zámery, rovnako ako celú oblasť antropologického výskumu nebude najjednoduchšie vysvetliť. Zástupca riaditeľky, rovnako ako aj samotná pani riaditeľka, bol však výskumu naklonený a veľmi rýchlo mi ho odsúhlasili. Jediné čo ostávalo, bolo získať súhlas rodičov žiakov z tried, v ktorých mal môj výskum prebiehať. Len čo rodičia výskum odsúhlasili, v polovici února 2016, moje dni späť na strednej škole mohli začať.

Hneď po vstupe do školy som narazila na školníka a vrátnika, ktorí sa časom stali mojimi hlavnými informátormi o dianí na škole. Keďže som sa s nimi stretla prvýkrát, poslali ma najskôr za zástupcom riaditeľky, s ktorým som sa dohodla, že ho budem informovať o dňoch, ktoré budem v škole tráviť. Dôvodom bolo, že z bezpečnostných dôvodov, a tiež kvôli informovanosti o dianí na škole, je potrebné aby vedenie vedelo, keď sa budem na škole pohybovať.

Keďže prvú vyučovaciu hodinu som už nestihla, rozhodla som sa zavítať až na druhú, k piatomu na chémiu. Nečakala som však, aký problém mi bude robiť vstúpiť do triedy tridsiatich približne osemnásťročných žiakov. Moje naberanie odvahy nemalo zdarný koniec, keď som ostala sedieť na chodbe, potom čo mi supľujúca profesorka oznámila, že na môj výskum nie je vhodný čas, pretože budú písať písomku. *"Takže sedím na chodbe, pred učebňou chémie. Piataci majú supľovanú hodinu, a ich profesorka, ma viac-menej vyhodila z triedy, keďže ma nepoznala. Vyzerá to, že ani nevie o mojom výskume. Takže asi presedím ďalšiu hodinu pred triedou..ešte že mám so sebou vždy knihu. Na druhej strane, je to dobrá možnosť prezrieť si trochu školu."* (terénne poznámky, február 2016) Ako som zistila, zástupca riaditeľky teda nebol jediný gatekeeper, s ktorým som sa počas výskumu stretávala. Ako píše McFadyen a Rankin, súhlas oficiálneho gatekeepera s výskumom negarantuje kooperáciu neformálnych gatekeeperov a participantov. Občas môžu výskumníkovi brániť v prístupe k participantom i ďalší gatekeeperi. (McFadyen, Rankin, 2016) V mojom prípade sa tak gatekeepermi stali všetci vyučujúci, s ktorými som sa stretla a svoj vstup do terénu, danej triedy s daným vyučujúcim, som tak musela opakovane vyjednávať. Veľmi rýchlo som pochopila, že bude pre mňa vhodnejšie začínať zoznámením sa s vyučujúcimi a vysvetlením svojho výskumu. S týmto zámerom som sa hneď na začiatku prestávky

vybrala do kabinetu profesorov češtiny, aby som sa zoznámila s češtinárkou piatakov. Mala som šťastie a zoznámila som sa tu hneď i s profesorkou, ktorá učila prvákov. Rovnaký postup som zvolila i neskôr, keď som sa zoznámila s profesorkami francúzskeho jazyka.

Vyjednávanie dôvery

Pri každom vstupe do triedy som zároveň vstupovala do sociálnej skupiny, s ktorou bolo pre mňa problematické sa identifikovať. Videla som, že ani žiaci a ani vyučujúci nevedia ako ku mne pristupovať – nebola som ani žiačka, ani profesorka. Nielen že som bola na škole cudzia, a nemohla som prijať ani jednu z ustanovených rolí, ale nepasovala som ani vekovo a kvalifikačne, a nikdy som sa tak nemohla do diania naplno zapojiť. Ostávala som odsúdená k pozícii nezúčastneného pozorovateľa a so svojím postavením výskumníka a s tým, ako môj pobyt na škole žiaci i učitelia vnímali a ako naň reagovali som sa potýkala počas celého trvania výskumu. Podobne ako Vorlíček som však pozorovala, že reaktivita na moju prítomnosť sa postupom času znižovala.

Postoj vyučujúcich k mojej prítomnosti na škole a k môjmu výskumu bol pomerne rozpačitý. Na začiatku výskumu, ale i neskôr v prípade zmeny vyučujúceho, bol každý môj vstup na hodinu s novým vyučujúcim stretnutím s novým gatekeeperom. Ako som zistila, môj zámer nebol vopred vyučujúcim jasný a mnohí ani vopred o mojej prítomnosti nevedeli. Moja pozícia bola teda dosť nejednoznačná a vyučujúci tak voči mne zaujímali niekoľko rozličných postojov. Než ich prístup upresním, mala by som objasniť svoj vlastný prístup. V snahe mať s vyučujúcimi dobré vzťahy som sa snažila, aby som nezasahovala do vyučovania a nerušila ich prácu. Preto som sa im na začiatku výskumu snažila vždy v krátkosti predstaviť hneď na začiatku hodiny a prípadne s nimi viesť dlhší rozhovor až po jej skončení.

Ako sa ukázalo, môj prístup viedol k tomu, že nie všetkým vyučujúcim bol môj zámer jasný a moja prítomnosť v nich vyvolávala pocit, že sú kontrolovaní. To som zistila najmä po jednej hodine češtiny. V ten deň sa vyučovania spolu so mnou zúčastnila tiež vedúca mojej práce. Bolo to v prvých týždňoch môjho pobytu, keď som zvažovala novú tému a hľadala nový smer. Moja vedúca sa prišla, po súhlase zástupcu riaditeľky, pozrieť na pár vyučovacích hodín, aby mi s rozhodovaním pomohla. Po skončení hodiny češtiny sa za nami zastavila vyučujúca, aby sa opýtala viac na môj výskum. Spoločne sme jej popísali, že mojím zámerom je pozorovať žiakov, robiť si poznámky o tom čo robia

a konkrétnu tému práve doladujeme. Čo ma však prekvapilo, bola odpoveď češtinárky, z ktorej bolo jasné, že som v nej vyvolala pocit, že nepozorujem žiakov, ale vyučujúcich. Bolo jasné, že sa obáva toho, že pozorujem ju ako vyučujúcu, a robím si o nej poznámky, ktoré budem posúvať vedeniu školy. Pokúsili sme sa vysvetliť jej, že tomu tak vôbec nie je a môj výskum je o niečom úplne inom. Tento pocit ju však pravdepodobne sprevádzal počas celého môjho pobytu na škole, pretože počas hodín češtiny som už vždy mala pocit, že si predou mnou dáva mierny pozor a nie je úplne pokojná. Rovnako i ja som mala nepríjemný pocit z robenia si poznámok, pretože som videla, že vždy spozornie, keď si niečo zapisujem. Takúto predstavu vyučujúcich som pred započatím výskumu vôbec nepredpokladala a nebola som si istá ako ju riešiť, okrem snahy vysvetliť svoj antropologický výskum. Napriek tomu som mala pocit, že niektorí vyučujúci si všímajú trochu viac než iní moje robenie si poznámok. S podobným problémom sa potýkal počas svojho výskumu i Vorlíček. *„Žáci a učitelé citelně reagují na průběh zapisování terénních poznámek. Pokud se stane nějaká situace a vy si ji začnete hned zapisovat, tak to často neujde pozornosti sociálních aktérů, kteří v důsledku toho pochopí, že si zapisujete to, co se právě děje. V reakci na to pozmění své chování a v konečném důsledku i jimi (a vámi) konstruovanou sociokulturní realitu.“* (Vorlíček, 2017, str.37)

Kým pre niektorých vyučujúcich som bola na škole úplne neznámou osobou, ktorá nemá so školou nič spoločné, k vyučujúcimi z bilingválnej sekcie som si našla cestu veľmi rýchlo. Keďže spolupracovali s mojimi bývalými vyučujúcimi, a vedeli že som sama absolvovala bilingválne štúdium, mali sme k dispozícii pleádu spoločných tém. Boli pre mňa akýmisi imaginárnymi gatekeepermi, kedy bola ich dôvera ku mne založená na predstave spoločnej skúsenosti a väzba medzi nami sa vytvárala skrz predstavovanú sieť ľudí (absolventov, žiakov, vyučujúcich) z bilingválnej sekcie. S vyučujúcimi francúzštiny som preberala maturitné témy a spomínala na svoje vlastné maturity a porovnávali sme celkové zameranie sekcií a prechod z 5-ročného na 6-ročné štúdium. Na moje vlastné skúsenosti a spomienky občas došlo i počas vyučovacích hodín. Bolo tomu tak najmä počas chémie, kedy som bola v očiach vyučujúcej legitimizovaná odkazmi na spoločnú známosť s mojimi bývalými vyučujúcimi. Vyučujúca chémie poznala moju bývalú vyučujúcu a počas hodín sa ma občas pýtala, či si pamätám dané učivo a či sme ho tiež preberali. Tieto momenty zväčša vyvolali pobavenie žiakov, u mňa mierny strach, pretože riešenie daného príkladu som si väčšinou nepamätala, ale boli to najmä momenty kedy som sa cítila súčasťou školy a triedy. Nebola som len tichým pozorovateľom, ale niekým, kto so žiakmi zdieľa podobné skúsenosti.

Podobná situácia nastala tiež s vyučujúcou matematiky. Bola to vyučujúca, ktorá vystriedala predchádzajúceho matematikára v druhom polroku môjho výskumu a o mojej prítomnosti teda vopred nevedela. Ja som pred prvou hodinou v novom roku o zmene tiež nevedela a nečakala som teda, že do triedy vstúpi vyučujúca, ktorú nepoznám. Na začiatku hodiny som jej nestihla ísť predstaviť a tak som čakala na koniec hodiny. Prekvapilo ma trochu, že vôbec na moju prítomnosť nereagovala. Pre výskumníka nie je žiadúce narúšať priestor, do ktorého vstupuje, je potrebné vizuálne a správaním sa mu prispôbiť, avšak zostať v ňom neviditeľným by bolo neetické. Preto som po skončení hodiny za vyučujúcou zamierila a predstavila som sa. Ako sa ukázalo, považovala ma za novú žiačku. Toto ma trochu prekvapilo, a pobavilo, keďže som bola od žiakov o 10 rokov staršia. O pár týždňov neskôr došlo k ďalšej príhode, tentokrát súvisiacej s mojou bývalou riaditeľkou. Zistili sme, že sa poznajú ešte zo študentských čias a doteraz sú v kontakte. Dokonca som bola požiadaná, či by mohla o tejto náhode mojej bývalej riaditeľke napísať – s čím som nemala najmenší problém. Opäť som tak získavala dôveru skrz legitimizáciu spoločnými známymi, podobne ako v prípade vyučujúcich francúzštiny.

Väčšina vyučujúcich na moju prítomnosť veľmi nereagovala, okrem občasných otázok na môj výskum. Mala som pocit, že moju prítomnosť najviac vnímajú vyučujúce francúzštiny. Možno to bolo tým, že počas týchto hodín boli žiaci rozdelení na skupiny, alebo tým, že počas nich dochádzalo viac k interakcii medzi žiakmi a bolo občas obtiažnejšie udržať ich pozornosť. Bolo to práve keď žiaci neboli veľmi pozorní a rozprávali sa kedy na mňa vyučujúci „hádzali pohľady“. Boli to pobavené pohľady nad tým, s čím musia denno-denne bojovať. Bol to pohľad, ktorý na mňa češtinárka hodila potom, čo položila otázku a celá trieda sklopila zrak a pozerala na lavicu. Bol to jeden y tých vtipných okamihov, kedy som si spomenula na svoje vlastné roky v lavici (i keď úprimne, stávalo sa to aj počas vysokoškolského štúdia) a teraz som mala možnosť vidieť situáciu z druhej strany a vidieť, ako je na to vyučujúca už zvyknutá. I keď som sa väčšinou snažila byť jednou zo žiakov, bola to práve istá blízkosť k vyučujúcim, čo ma tlačila do akéhosi postavenia na pomedzí, aspoň pre mňa samotnú. Poznala som jednak veľmi dobre správanie a reakcie žiakov, ale zároveň som ich prvýkrát v živote videla z druhej strany. Keď sa všetci zabávali, alebo pozerali na lavicu, ja som bola tá, čo pozerala na vyučujúceho. Ale nebolo to len v týchto situáciách. Počas celého svojho pobytu na škole som sa snažila byť akýmsi ukážkovým žiakom. Snažila som sa nielen nenarúšať výučbu, ale tiež dávať pozor na výklad vyučujúceho. Boli momenty keď som

bola možno jediná kto dával na hodine pozor. Ako som zistila, toto moje správanie vyvolávalo reaktivitu žiakov. Počas jednej prestávky mi vyučujúca francúzštiny, lektorka, ktorá bola na škole nová, povedala, že je rada keď som u nej na hodinách, pretože žiaci sú kľudnejší a pracovitejší a viac ju počúvajú. S podobnými reakciami učiteľov sa stretával i Vorlíček, ktorému sa stávalo že ho vyučujúci využívali ako nástroj, ktorý im slúžil k usmerňovaniu žiakov. (Vorlíček, 2017)

Pozícia v sociálnom priestore triedy

Začleniť sa do triedy približne tridsiatich žiakov pre mňa nebolo práve najjednoduchšie. Keď som začínala s výskumom, očakávala som, že bude pre mňa jednoduchšie tráviť čas s piatakmi, než s prvákmi. Dôvodom bol jednoducho menší vekový rozdiel. Na moje vlastné prekvapenie som však mala väčší pocit začlenenia medzi prvákmi, čo postupom času viedlo k tomu, že som chodievala viac na vyučovanie k prvákovi než k piatakovi (súviselo to však tiež s ich intenzívnejším využívaním nových médií). Napriek tomu som začiatok výskumu trávila viac na vyučovaní s piatakmi.

Prvé týždne môjho výskumu trochu naplnili moje pôvodné očakávania. Na škole som a cítila osamelo, chodievala som do nej nervózna a mala som problém nadviazať so žiakmi kontakt. O niečo jednoduchšie to bolo s piatakmi. V tomto období sa už pripravovali na maturitu a premýšľali nad štúdiom na vysokej škole. To mi poskytlo dostatok tém, ktorými som mohla prelomiť ľady. Najčastejšie však naše rozhovory prebiehali na tému bilingválneho štúdia, moje a ich zážitky, porovnávanie odlišností. Jednalo sa zväčša o nadviazanie rozhovoru s niektorou so žiačok a postupne i v rámci väčších skupiniek.

Veľmi rýchlo som spozorovala, že piatáci už majú vybudované svoje zvyky a rutiny. Boli už na škole dostatočne dlho, a boli v jej chode zabehnutí. Nielenže už dobre poznali vyučujúcich a vedeli čo od nich očakávať, to isté platilo i o ich kolektíve a vzťahoch v rámci triedy. Navyše boli zameraní na štúdium a blížiac sa maturitu. Práve toto zameranie, sústredenosť viedli k tomu, že som sa cítila v ich triede navyše. To však neznamena, že by ku mne neboli priateľskí alebo mi dávali nejakým spôsobom najavo, že tam nemám čo robiť. Mnoho z nich som si oblúbila a rada som sa s nimi rozprávala. Moje postupné preorientovanie sa na prvákov nebolo vyvolané piatakmi, ale práve naopak prvákmi.

Začiatky medzi prvákmi boli pre mňa ťažšie, nebola som si istá ako sa správať medzi žiakmi, ktorí boli odo mňa o toľko mladší (a nižší), a medzi ktorými som zjavne

vytrčala. Veľkú zmenu predstavovali hlavne dve žiačky – Zuzka a Maja. Ako s prvou som sa zoznámila s Majou, a bola to aj prvá žiačka s ktorou som nadviazala po vstupe medzi prvákov kontakt. Už počas prvej hodiny francúzštiny, hneď prvý deň, ktorý som na škole strávila ma Maja zaujala tým, že pôsobila ako naozaj poctivá a skôr tichá žiačka. Hneď po hodine som sa preto práve jej opýtala na ďalšie hodiny, ktoré budú mať v snahe zorientovať sa v ich rozvrhu. Odvtedy sa Maja stala akýmsi mojím sprievodcom po škole a občas vo mne vyvolávala pocit, že sa o mňa stará. Po hodine mi vždy hovorila kde a aká hodina nasleduje, čo mali na úlohu. Informovala ma o dianí na škole, ale postupne som ju spoznávala i ako osobu. Najťažšie bolo presvedčiť ju, ako postupne aj všetkých ostatných, že mi nemusí vykať. Práve skrz ňu som sa zoznámila so Zuzkou, jej kamarátkou, ktorá bola ale počas hodín francúzštiny v druhej skupine. Bola o niečo zhovorčivejšia, ukecanejšia ako Maja, a mala ku mne trochu odlišný prístup. Brala ma skôr ako kamarátku.

Postupne som sa zoznámila s viacerými žiakmi a to najmä v období pred výmenou so žiakmi z Francúzska. Toto obdobie bolo asi mojím najobľúbenejším z celého výskumu. Pôsobilo uvoľnene, žiaci plánovali aktivity, rozprávali sa o žiakoch, ktorí k nim mali prísť. Ja som s nimi našla mnoho spoločných tém keď som ich mohla pobaviť svojimi vlastnými zážitkami. Potom čo francúzski žiaci odišli som pre zmenu počula veľa zážitkov ja a nie výnimočne počas vyučovacích hodín, čo vo mne vyvolávalo previnilí pocit voči vyučujúcim ale tiež výnimočný pocit začlenenia medzi žiakov. Postupom času som pozorovala, že čím viac som sa správala ako žiačka, správaním, ktoré sa vymykalo disciplínii, tým viac ma žiaci vnímali ako jednu z nich a tým otvorenejšie sa ku mne správali. Už som nebola len pozorovateľom niekde v zadnej lavici, ale jednou zo žiakov, ktorá sa s nimi rozprávala počas hodín a snažila sa pôsobiť nenápadne. Stávala som sa súčasťou skupiny žiakov.

Kto boli moji informátori

Pôvodne som sa počas svojho výskumu chcela venovať téme štúdia v bilingválnej sekcii. Za týmto účelom som považovala za najvhodnejšie vybrať si dve bilingválne triedy, na ktoré by som sa zamerala, a s ktorými by som trávila dni na vyučovaní. Výber padol na prvý a predposledný ročník – pre prvákov som sa rozhodla práve preto, že boli na škole najmladší a ešte stále si na odlišné prostredie strednej školy zvykali a začleňovali sa doňho. Na druhej strane, predposledný ročník, ktorý bol v druhej polovici môjho výskumu maturitným ročníkom, tvorili žiaci, ktorí už dianie na škole dobre poznali, boli

doň začlenení a pripravovali sa na ukončenie štúdia a výber vysokých škôl, či iné smerovanie po ukončení gymnaziálneho štúdia. Tieto triedy boli navyše výberové, takže žiaci sem boli prijímaní na základe prijímacích skúšok z českého jazyku, matematiky a testu všeobecných znalostí a to po ukončení siedmich rokov povinnej školskej dochádzky. Moji informátori tak boli jednak 13-roční, jednak 18-roční žiaci a prevažne dievčatá, pretože tie v bilingválnych triedach prevládajú. Dôvod, prečo dievčatá v týchto triedach prevládajú nie je vyučujúcim jasný, mnohí sa však domnievajú, že jazykové zameranie je pre ne lákavejšie než pre chlapcov. S podobnými vysvetleniami som sa stretla i počas výskumu bilingválnej triedy vo svojej bakalárskej práci.

S týmito dvomi triedami som v období od februáru 2016 do decembra 2016 trávila približne dva dni v týždni, kedy som v škole trávila so žiakmi ako vyučovacie hodiny, tak prestávky a obedové pauzy.

Vzhľadom na anonymizáciu dát som sa rozhodla neuvádzať nielen názov gymnázia, ale i svojich informátorov budem uvádzať pod odlišnými menami. Pretože väčšina dát sa opiera o pozorovania a rozhovory v nižšom ročníku (prvý, neskôr druhý ročník) nebudem ich afiliáciu k triede uvádzať. Naopak to bude u žiakov vyššieho ročníku (na konci výskumu maturitného), kde túto informáciu uvediem v rámci označenia pôvodu citácie, napr. Gabika, maturitný ročník. V prípade úryvkov z terénnych poznámok nebudem uvádzať, v ktorej triede vznikli, kvôli anonymizácii vyučujúcich.

Od bilingválnej sekcie k novým médiám

Po niekoľkých týždňoch výskumu však narazila na problém, ktorý občas postretnie výskumníkov – insiderov (Jones, 2006). Keďže sama som bilingválnu sekciu študovala, a navyše som sa vo svojej bakalárskej práci venovala téme konštrukcie identity študentov bilingválnych tried, veľmi rýchlo som si uvedomila, že si nedokážem udržať dostatočný odstup a nadhľad, aby som bola schopná viesť výskum. Praktiky a diskurzy spojené s bilingválnym štúdiom mi pripadali priveľmi známe, jasné a neproblematické. Čo ma však neustále prekvapovalo a čo pútalo moju pozornosť a zvedavosť bola neustála prítomnosť technológií, nových médií, na škole. Jednak ma zaujalo ako dobre je škola vybavená po technickej stránke. Okrem počítačovej učebne, ktorá je už dlhšiu dobu bežnou súčasťou gymnázií, bola každá učebňa vybavená počítačom a premietacím zariadením. Niektoré triedy mali navyše i televízor, a vyučujúci so sebou v prípade potreby nosili rádio. Kým do bežných tried mali študenti neustále prístup, do počítačovej učebne mali prístup len pod dozorom vyučujúcich. Čo ma však zaujalo ešte viac bola prítomnosť mobilných

telefónov, a občas tabletov či notebookov. Ako som veľmi rýchlo zistila, škola umožňovala žiakom prístup na bezplatnú školskú sieť wifi, čo pre žiakov znamenalo takmer neobmedzený prístup na internet. A žiaci túto možnosť aktívne využívali. I keď žiadneho vyučujúceho som nikdy s mobilom nevidela, mala som pocit, že u žiakov je tomu presne naopak. Neustále pútalo moju pozornosť ako žiaci pozerajú do svojich mobilov nielen počas prestávok, ale často i počas hodín. Mala som pocit, že mobily počas celého dňa nikdy naozaj nezmizli z dohľadu, žiaci ich mali položené na laviciach a počas väčšiny hodín.

Etická dilema voierstva

Čo mi však robilo počas celého výskumu problém, bolo pozorovanie žiakov keď využívali nové médiá. Keďže to bola téma, ktorej som sa venovala, snažila som sa všímať si, čo žiaci na mobiloch alebo notebookoch robia. V prípade mobilov bola moja šanca vidieť čo na ňom niekto robí dosť obmedzená. Na obrazovku som videla žiakom, ktorí sedeli najbližšie pri mne, prípadne som vedela odhadnúť keď niekto písal správu. Bolo mi však nepríjemné snažiť sa im do mobilov pozerat', pretože som mala pocit, že im nahliadam do súkromných vecí. Napriek tomu nemali žiaci problém niečo mi na svojich mobiloch ukázať. Najhoršie pre mňa bolo, keď ma niekto „prichytil“. Tento môj etický problém ma tak istým spôsobom pripravoval o dáta, ktoré som teoreticky mohla získať. Bola som odkázaná najmä na výpovede svojich informátorov o tom, ako médiá využívajú. Moja schopnosť vidieť to však na vlastné oči a posúdiť nakoľko ich výpovede odpovedajú každodenným praktikám, bola obmedzená. Zároveň ma to viedlo k reflexii dôvery medzi mojimi informátormi a mnou. Táto dôvera sa odvíjala od vzťahu, akí som mala so žiakmi vybudovaný a tiež ich záujmom o môj výskum. Niektorých žiakov môj výskum zaujímal, poskytovali mi informácie, ktoré ma zaujímali a nemala som u nich s „voierstvom“ problém. Boli ale i žiaci, ktorí sa môjho výskumu zúčastňovať nechceli (niektorí priamo odmietli rozhovory so mnou, iní na moju prítomnosť nereagovali a správali sa akoby som v triede nebola) a tých som sa snažila do pozorovania veľmi nezačleňovať a rešpektovať ich právo nebyť súčasťou výskumu.

Občas sa mi stalo, že ma niekto pozoroval ako pozorujem. Nastali dve situácie, kedy to vo mne vyvolalo previnilý pocit. Obe situácie nastali medzi piatakmi. Prvá sa týkala môjho pozorovania, ako jeden zo žiakov využíva notebook. Kým mobily využívali v rôznej miere všetci žiaci, tablet využíval iba jeden žiak a notebook zopár piatkov. Využitie notebooku pre mňa znamenalo jedinečnú príležitosť vidieť, čo na ňom žiaci

skutočne robia. Keď sa mi takáto príležitosť naskytla, poctivo som ju sledovala a zaznamenávala. A práve keď som sledovala dianie na cudzom notebooku, všimla som si, že na mňa jedna žiačka pozerá. Uvedomila som si, že normy, ktoré platia v normálnom svete, teda, že iným ľuďom nepozeráme do súkromných vecí, pre bádateľa tak úplne neplatí. Táto etická dilema bola pre mňa po celý čas osobne najproblematickejšia.

Druhá situácia vo mne vyvolala trochu odlišný typ otázky. Počas testu z geografie som pozorovala ako žiačky využívali mobil k podvádžaniu. Kým jedna žiačka hľadala na mobile správne odpovede, druhá žiačka dávala pozor aby ich neprichytila vyučujúca. I ja sama som sa snažila pozorovať ich nenápadne aby som na ne neupozornila. Bola to automatická reakcia, pretože som nikdy nebola tou, kto by na podvádžanie upozornil, žaloval. Až po chvíli som si uvedomila, že v triede nesedím ako žiačka, ale bádateľ a zaplavil ma previnilý pocit. Stála som totiž niekde na pomedzí medzi žiakmi a vyučujúcimi a cítila som lojalitu s obomi. Ako výskumník som sa musela rozhodnúť čo považujem za eticky správne – na akú stranu sa prikloniť keď sa deje niečo neprijateľné. Rozhodla som sa nič nepovedať, pretože som nechcela aby ma žiaci vnímali ako donášača. Obávala som sa, že by som stratila ich dôveru, ktorú som sa snažila budovať, a bála som sa, že by som mohla vyvolať väčšiu reaktivitu z ich strany. Nechcela som, aby si predomnou dávali pozor na to ako sa správajú.

Ďalšie zdroje informácií

Keďže zúčastnené pozorovanie a neformálne rozhovory, ktoré som počas nich viedla mi neposkytli dostatok informácií a dostatočne hlboký vhlád, s niekoľkými žiakmi som si dohodla i dlhšie rozhovory. Jednalo sa o pološtrukturované rozhovory, pretože som nechcela, aby boli rozhovory príliš štandardizované. Mojm cieľom bolo priviesť mojich informátorov k voľnému rozprávaniu. Žiakov, s ktorými som viedla tieto rozhovory som vyberala na základe svojho pozorovania. Vyberala som jednak žiakov, s ktorými som mala vytvorený dobrý vzťah a mohla som teda očakávať, že pre nich nebude problém viesť so mnou dlhší rozhovor a zveriť mi osobné informácie. Zároveň som vyberala žiakov, u ktorých som pozorovala buď veľmi aktívne využívanie médií, alebo naopak jeho absenciu. Pár dní pred dohodnutým rozhovorom som nepľnoletých žiakov vždy požiadala, aby dali rodičom podpísať informovaný súhlas (Príloha č. 2), o ktorý som ešte raz požiadala i žiakov. V prípade pľnoletých žiakov som požiadala o podpis priamo ich a rovnako im objasnila všetky okolnosti výskumu a možnosť rozhovor kedykoľvek odmietnuť. S väčšinou vyučujúcich som viedla neformálne rozhovory, avšak so

zástupcom riaditeľky som viedla aj pološtrukturovaný rozhovor, pretože ma zaujímal postoj vedenia školy k prítomnosti technológií na škole a tiež motivácie školy k ich zavedeniu.

Počas rozhovorov som sa zameriavala na nasledujúce témy:

- 1) technológie, ktoré sú na škole prístupné
- 2) školský poriadok a jeho dodržiavanie
- 3) technológie využívané počas vyučovania
- 4) využívanie technológií pri príprave do školy
- 5) využívanie technológií ku komunikácii s vyučujúcimi
- 6) vzťah žiakov k ich mobilným telefónom
- 7) spôsoby využívania mobilného telefónu – počas vyučovania, počas prestávok, mimo prostredia školy
- 8) kontrola využívania technológií rodičmi
- 9) limity a hranice využívania technológií
- 10) postoj k sociálnym sieťam
- 11) využívanie sociálnych sietí

V neposlednej rade som sa zamerala tiež na aktivitu žiakov na sociálnych sieťach, menovite na Facebooku. Mala som možnosť sledovať aktivitu niektorých žiakov na Facebooku, čo mi umožňovalo sledovať ako často bývajú online, čo na túto sociálnu sieť pridávajú a aké obsahy sledujú. Bola som tiež pridaná do ich triednej skupiny a tiež do skupinového chatu, čo mi umožnilo sledovať aké informácie si tu zdieľujú. V oboch prípadoch sa jednalo o skupiny, do ktorých som musela byť niektorým zo žiakov prijatá, a okrem žiakov som tak bola jediná kto k nim mal prístup.

Teoretické východiská

Škola – disciplinujúca sociálna organizácia

Školu ako sociálnu organizáciu môžeme chápať ako *"inštitucionalizovanú formu disciplinárnej moci, ktorá vznikla so súborom disciplinárnych technológií na začiatku moderny"* (Helsper in Kaščák, 2006, str.45). V takomto ponímaní sa škola veľmi rýchlo stala *"kľúčovou organizáciou v zabezpečovaní integrácie do sociálneho poriadku"* (Kaščák, 2006, str.51). K dosiahnutiu sociálneho poriadku je dôležité, aby bol chod školy vysoko formalizovaný. Tomu odpovedá i organizácia života v škole. Dotýka sa rôznych oblastí jej fungovania a v prvom rade žiakov samotných. Žiaci v škole *"vykonávajú množstvo formalizovaných úkonov (napr. hlásenie sa, spôsob komunikácie, sedenia a pod.), ktoré sa odvíjajú od formalizovanej organizácie chodu činností školy, t.j. od "skalopevných" časových pravidelností (formalizované časové intervaly a sekvencie) až po dané priestorové pravidelnosti (architektúra školy) a ich municiónne rozvrhnutie (špecifické priestorové rozvrhnutie školy na množstvo funkčných priestorov a podpriestorov, rozvrhnutie triedy, rozmiestnenie lavíc, nábytku, materiálu, rozsadenie a pod.)"* (Kaščák, 2006, str.60). Cieľom tejto formalizácie, založenej na časovo-priestorových pravidelnostiach a municiónnom rozvrhnutí, je disciplinácia žiakov.

Dôležitým aspektom školy je najmä jej **vydelenosť** z okolitého prostredia. Je vydelená ideovo, priestorovo i architektonicky. Vychádzajúc z Foucaulta je podľa Kaščáka *"prvým základným priestorovým prvkom tradičnej školy tzv. klauzúra, t.j. vymedzenie miesta, ktoré je od všetkých ostatných odlišené a uzatvorené a ktoré je chráneným miestom disciplinárnej jednotvárnosti."* (Kaščák, 2006, str. 103). Priestorová parcelácia stála už pri vzniku moderného vzdelávacieho systému. Umožnila prekonať tradičný systém, kedy učiteľ pracoval s jedným žiakom, zatiaľ čo zvyšok triedy ostal bez dozoru. Pridelenie jednotlivých miest umožnilo kontrolovať každého jednotlivca a zároveň i prácu ostatných. (Foucault, 2000)

V rámci priestoru koordinuje tiež telá žiakov, a podrobuje ich špecifickým a presne stanoveným pravidelnostiam. *"Školská organizácia "obsadzuje" telo dieťaťa, v jej rámci sa štrukturuje a koordinujú [...] pohyby tela ako celku (celkový pohyb je obmedzený predovšetkým na školské kanály, ako sú chodby, poschodia, prechody do tried, vestibuly a pod., a je týmito kanálmi orientovaný)"* (Kaščák, 2006, str.75) Okrem pohybov tela ako celku koordinuje a disciplinuje i pohyby jeho častí, *"v rámci špecifik pedagogickej interakcie – napr. hlásenia sa, využívania pomôcok, spôsobov sedenia a*

pod." (Kaščák, 2006, str.75) Koordinovaním a štruktúrovaním pohybov tela tak škola wpisuje do tiel žiakov spôsoby správania a wpisuje nové zvyklosti. Disciplinácia je tak wpisovaná priamo do tiel jednotlivcov.

Disciplína je posilňovaná nielen skrz telo, ale tiež skrz reč. Nedisciplinovanosť je spoločnosťou démonizovaná, vtelená do predstavy "symbo lického nikoho". *"Tuto figuru 'symbolický nikdo' jsem viděl jako hrozbu, před kterou se stále uniká, neboť v jejím jádru je tempo. Toto tempo a figuru 'symbolický nikdo' jsem viděl jako konstitutivní základ síly, kterou jsou děti ve škole individuovány a konformizovány."* (Doubek, 1999, str.3)

Dôležitým aspektom disciplinácie, je tiež jej **časový aspekt**. Okrem priestorovej koordinácie tiel žiakov Kaščák pozoruje i koordinovanie telesných potrieb žiakov z časového hľadiska, kedy sú napr. príjem potravy či návšteva WC obmedzené predovšetkým na prestávky. (Kaščák, 2006) Pre úspešnosť disciplinácie je však nevyhnutné dlhodobé podriaďovanie sa jej tlaku. *"Disciplína sa na rozdiel od poslušnosti konštituuje dlhodobým pôsobením systému objektívnych relácií organizácie (formálneho poriadku a režimu organizácie) na človeka. Disciplína nie je dôsledkom subjektívnych vzťahov a vzťahov subjektivity, ale je dôsledkom pôsobenia objektívnych, t.j. vopred daných, pomerne stálych a často materializovaných kontextov na človeka."* (Kaščák, 2006, str.35-36) Napriek týmto objektívnym tlakom, ktorých pôsobením dochádza k disciplinácii žiaka, ale nemôžeme zabúdať na subjektívny prístup žiaka k týmto praktikám. Každá situácia teda musí byť interpretovaná aktérmi, musí jej byť pripísaný význam, z čoho prirodzene vyplýva, že rôzni aktéri môžu jednej situácii pripísať rôzne významy. Bez ohľadu na objektívne okolnosti, jednotlivec môže situáciu reflektovať istým spôsobom a ten sa následne stane kontextom, v rámci ktorého sa budú vytvárať jeho ďalšie kroky. (Woods, 1983)

Pri takomto podriadení sa formalizovaným úkonom, časovým a priestorovým pravidelnostiam a rozvrhnutiam, nie je potom prekvapivé, že *"pôsobenie dieťaťa v takto formalizovanej organizácii má za následok osvojenie si istých špecifických návykov, stereotypov a automatizmov, zodpovedajúcich charakteru danej organizácie"* (Kaščák, 2006, str.61). Osvojenie si špecifických návykov prostredníctvom podriadenia sa žiakov prísne časovo-priestorovému usporiadaniu je ešte umocnené podriadením ich tiel.

Žiaci bilingválnej sekcie navyše podliehajú ešte prísnejšej disciplinácii a tlaku. Ako reflektovala moja informátorka počas môjho výskumu v rámci bakalárskej práce, trieda, do ktorej chodila jej pripadala *"oveľa disciplinovanejšie [...] ako nejaká taká trieda čo je všeobecná. Už len keď si chodila po chodbách tak to bolo strašne zjavné akože*

proste vidíš tých ľudí, ktorí nemajú absolútne žiadny problém, nemusia nič robiť, majú voľno, úplne si môžu robiť čo chcú. A potom prejdeš do tej triedy kde je bilingválna, alebo teda do tej časti kde sú bilingválne triedy, a tam proste vidíš študentov, ktorí cez prestávku ledva vyjdu z triedy, lebo si musia ešte dorobiť neviem čo, alebo profesorka ti tam ešte do konca prestávky diktuje učivo a píše na tabulu haky-baky." (Lucia in Trubanová, 2015)

Ako sa v mojej práci ukázalo, žiaci bilingválnej sekcie sú vnímaní, či už nimi samotnými alebo ich vyučujúcimi, ako snaživí, zodpovední, múdri či šikovní, čo v spolupráci s požiadavkami bilingválneho štúdia vedie k vyšším očakávaniam a nárokom na týchto žiakov a kladie to na nich nemierny tlak. Štúdium v takejto triede tak pre žiakov predstavuje odlišnú skúsenosť, ktorá sa spolu s disciplináciou vписuje do ich tiel. *"Vzhľadom na tieto charakteristiky BS, a na popis štúdia v BS z úvodu tejto práce, môžeme povedať, že štúdium v BS predstavuje odlišnú skúsenosť. Študenti majú odlišné zážitky, ich život počas strednej školy sa odlišoval od životov ich rovesníkov zo všeobecných tried. Toto štúdium je časovo náročnejšie (množstvo učenia i cez prázdniny), a školský rok tu má vlastnú podobu (výmenné pobyty). Tieto aspekty spôsobujú, že BS podrobuje študentov odlišnej disciplinácii tela, odlišným režimom práce. Táto odlišná skúsenosť sa tak vписuje jednak do mysli a jednak do tiel študentov"* (Trubanová, 2015, str. 22)

Disciplináciu školy môžeme chápať ako **sústavný tlak**, ktorému sa ale žiaci (poprípade rodičia) bránia (Doubek, 1999). Na počiatku školskej dochádzky je to nepripravenosť tiel detí, ktoré pod tlakom disciplinácie môžu omdlievať. V období prechodu na druhý stupeň, kedy už deti zvládli podriaďiť svoje telá režimu školy a vyučovania, prichádza podľa Doubka revolta v podobe pasivizácie, či dokonca náruživého flákania sa. *„Tuto stupnici lze rozvést i jiným způsobem, respektive trochu zjemnit či posunout důrazy. Řekněme, že by jedna takováto stupnice mohla vést od nevědomého "upadání do nepozornosti", přes vědomé "vypínání" až po náruživé "flákání se".* (Doubek, 1999, str. 6) Podľa Doubka znamená prijatie žiackej identity dokonca isté preklopenie, istý „úpadkový pohyb“. Stať sa skutočným žiakom znamená pasivizáciu, spočíva v disponovaní takými stratégiami, ktoré žiakovi umožnia uniknúť tlaku školy. (Doubek, 1999). Disciplinácia teda môže na úrovni žiaka generovať rezistenciu voči tlaku školskej konformizácie. Pričom je dôležité si uvedomiť, že zatiaľ čo disciplinácia je zámerná, pasivizácia je spontánna. *„Na jedné straně se žáci samozřejmě učí být žákem, na druhé straně k jejich pasivizaci spíš dochází“* (Doubek, 1999, str. 6)

Iné vysvetlenie dichotómie medzi disciplináčnym tlakom a pasivizáciou (únikom)

môžeme prepojiť s Goffmanovým dramatickým modelom. Nemôžeme totiž zabúdať na to, že vo svojom vnútri škola, rovnako ako iné inštitúcie, pozostáva z rôznych kontextov a situácií. Preto na ňu môžeme aplikovať Goffmanove delenie na scénu a zákulisie. (Woods, 1983) Goffman definuje región ako *"místo do určitého stupně ohraničené bariérami vnímání. Regiony se mezi sebou liší stupněm ohraničenosti a dělí se též podle komunikačních prostředků, v nichž se bariéry vnímání vyskytují."* (Goffman, 1999, str.108) Na scéně sa človek podriaďuje svojej formálnej roli. *"Výkon jednotlivce v předním regionu můžeme chápat jako úsilí vzbudit dojem, že jeho činnost v regionu zachovává a splňuje určité normy."* (Goffman, 1999, str. 108-109) Naproti tomu v zákulísí môže človek vystúpiť zo svojej role, a vydýchnuť si. *"Zadní region či zákulisí můžeme definovat jako místo vztahující se ke konkrétnímu představení, kde je dojem vyvolávaný výkonem vědomě coby realita popírán.[...] Zde se může účinkující uvolnit; může odložit svou fasádu, přestat recitovat svou roli a vystoupit z ní."* (Goffman, 1999, str.113) Zákulisie má veľký význam pretože poskytuje prostriedky, pomocou ktorých sa jednotlivci chránia pred deterministickými požiadavkami, ktoré ich obklopujú. (Woods, 1983)

Goffman charakterizuje dva druhy požiadavok, ktoré sú na jednotlivca v určitom regióne kladené, a to morálne a inštrumentálne. Morálne požiadavky *„jsou samoučelné a podle všeho odkazují na pravidla týkající se nezasahování do činnosti druhých a neobtěžování druhých, pravidla o pohlavní slušnosti, o respektování posvátných míst a podobně“* (Goffman, 1999, str. 109). Naproti tomu inštrumentálne požiadavky *„samoučelné nejsou a podle všeho odkazují na povinnosti, jaké může zaměstnavatel vyžadovat od zaměstnanců - péče o majetek, udržování kvality práce a podobně."* (Goffman, 1999, str. 109) Kým morálne požiadavky odkazujú k pravidlám slušného správania, inštrumentálne požiadavky sa týkajú správania ľudí a nakladania s majetkom. Prostredie školy berie do úvahy oba tieto druhy požiadaviek a robí z nich súčasť školského poriadku, ktorého rešpektovanie vyžaduje od všetkých svojich žiakov. Jednotlivec musí tieto požiadavky rešpektovať a sú mu predkladané ako ospravedlnenia noriem, ktorých dodržiavanie je vyžadované. (Goffman, 1999)

Jedným z dôvodov, prečo sa deti bránia disciplinárnemu tlaku školy je, že sa identifikujú nielen s inštitúciou školy, resp. že sú vedené k identifikácii s ňou (Doubek, 1999), ale v rámci tohto priestoru sa identifikujú i s vrstevníckou skupinou. To je ďalší podnet, ktorý posilňuje rezistenciu voči tlaku, resp. tomuto tlaku nejako čelí. Tlak a disciplinácia, ktorej sú žiaci v prostredí školy vystavení môže viesť ku konfliktom medzi

žiakmi a učiteľmi. K najmenej závažným z týchto konfliktov patria tie, ktoré neovplyvňujú postoje celej vrstevníckej skupiny, ale dotýkajú sa iba žiaka ako jednotlivca. Konflikty, ktoré medzi žiakmi a učiteľmi vznikajú, pramenia v prvom rade z prejavov nepozornosti žiakov, ako sú nesledovanie výkladu, zaoberanie sa inou činnosťou než je tá navrhnutá učiteľom. Tieto prejavy nepozornosti, i keď postihované učiteľom, žiaci nevyhodnocujú ako problematické pre svoje postavenie vo vrstevníckej skupine. (Bittnerová, 1995)

Takéto prejavy nepozornosti sú zároveň prejavom vymaňovania sa prísnej disciplinácie školy. Rovnako však môžu konflikty prameniť z nesprávneho či nedostatočného osvojenia si spoločenských noriem v škole. Z pohľadu žiaka nemôže napomenutie učiteľa a jeho výzva k náprave ovplyvniť jeho postavenie v jeho vlastnej, žiackej skupine. Práve naopak, takéto napomenutie zo strany učiteľa môže patriť k rituálom, ktoré vedú k reštruktúrovaniu štruktúry vyučovacieho procesu, a ako na také sa na ne rýchlo zabúda. Takéto relatívne malé sociálne dôsledky správania sa žiakov môžu viesť k nedôslednému prispôbovaniu sa požiadavkam učiteľa. (Bittnerová, 1995). Za najzjavnejší kultúrny konflikt medzi žiakmi a učiteľmi, založený na vedomí si vlastnej žiackej identity, považuje Bittnerová zámernú komunikáciu v rámci skupiny žiakov v priebehu vyučovania. *„Mluvení se sousedem, otáčení do zadní lavice, posílání psaníček spolužákům, ale i "směšné" grimasy a dorozumívací gestikulace na kamaráda přes celou třídu rozšiřují možnost upevňovat vazby ve skupině dětí i v době, kdy se se spontánní komunikací dětí nepočítá.“* (Bittnerová, 1995) Tieto praktiky odzrkadľujú ako sa telo žiaka snaží vymaniť konformizácii, ako reaguje na tlak školy, jej disciplináciu a unika pred nimi.

Všetky štúdie školských etnografov z hľadiska uvažovania o škole a jej poriadku uvažujú o škole ako o uzatvorenej inštitúcii (Goffman, 1961), kde platia zvláštne pravidlá. Tie sú s ohľadom na povahu školy ako modernej inštitúcie zavádzané skrz dohľad. (Foucault, 2000) Ten je efektívny práve za situácie pristorovej a časovej viditeľnosti. Otvorenie školy potom v sebe nesie rozvrat jej disciplinačného potenciálu. Ako píše Štech, rodiny majú v súčasnosti tendenciu prenechávať škole nevďačnú úlohu podrobovania dieťaťa pravidlám a obmedzeniam, zatiaľ čo sebe ponecháva pozitívne prvky socializácie. Vyvíjajú tlak na „familializáciu“ školy a správania učiteľov voči žiakom. Ako však upozorňuje, pokiaľ má byť autorita učiteľa aj naďalej odvodzovaná od „autocritas“, teda zakladateľského činu, ktorého je učiteľ spravodajom, teda autoritou, tak ako ju poníma H. Arendtová, *potom „učiteľ v plnom zmysle slova nemôže byť len*

sprievodcom či facilitátorom. Pokiaľ podľa ňe pedocentricky ústretovej myšlienke, že „hlavne nebude dieťaťu prekážať“ potom za to musí zaplatiť svoju cenu. Tou cenou je život v trvalom zneistení, v čom spočíva jeho rola a prínos žiakom, ktorí oporu vedúcej a obmedzujúcej autority očakávajú.“ (Štech, 2016) Štech ďalej poukazuje na neustále hľadanie hranice medzi dôrazom na potrebu chrániť dieťa pred obdivom dospelých k jeho spontaneite, či originalite, a teda pred jeho rastúcou autonómiou na jednej strane a hľadaním väčšieho priestoru pre slobodný rozvoj dieťaťa na strane druhej. Ochrana dieťaťa totiž vždy hrozí zneužitím, a žiadúca autoritatívnosť sa môže zvrátiť vo svoju „deštruktívnu autoritársku verziu“. (Štech, 2016)

Nové médiá a internet

Nie je teda prekvapivé, že elektronické zariadenia sú vnímané ako element, ktorý vstupuje už do zavedených poriadkov modernistickej školy. V rámci už sa opakujúcich praktík, ktoré menia telá detí v telá žiakov, je potreba ustanoviť nové poriadky pre nové médiá. Nebezpečie, ktoré pre školu v tomto smere vzniká, pramení z presahu, respektíve úniku z uzavreného sveta školy, v ktorom je na žiakov vyvíjaný tlak a sú neustále podrobovaní disciplínii. Skrz nové médiá tak žiaci unikajú tlaku školy do kybernetového sveta internetu, ktorý sa stal symbolom slobody. V strede záujmu tak stojí otázka toho *"ako sú subjekty konštituované v rámci materiálnych svetov, ako rozumejú objektom a ako ich využívajú"* (Miller, Slater, 2000).

I keď nás neustále obklopujú a stali sa súčasťou našich každodenných životov, stále ich nazývame novými médiami. Ako ukazujú autori v knihe *Digital Material* (Van den Boomen et al., 2009) nové médiá môžu mať rôzne podoby a formy. Počítače, mobilné telefóny, počítačové hry, ale i internet či email, tieto všetky považujeme za nové médiá. Môže sa tak jednať nielen o materiálne objekty, ale tiež o činy a konanie ako je písanie mailov, počúvanie hudby či pozeranie videí na YouTube. Vo svojej analýze digitálnej kultúry ponímali objekty nových médií ako zoskupenie hardwaru, softwaru a wetwaru a teda ako materiálne artefakty a fakty, ktoré spolu s ľudskými aktérmi, nástrojmi a technológiami vstupujú do siete vzájomne sa formujúcich vzťahov. Nové médiá sú teda zasadené do materiálnej kultúry a zároveň ju spoluutvárajú. Technológie nových médií spoluutvárajú náš pohľad na svet a to ako mu rozumieme a ako v ňom jednáme. Považujú preto *„technologické špecifiká, rovnako ako sociopolitické vzťahy a efekty na sociálne reality za inherentný aspekt nových médií“*. (Van den Boomen et al., 2009, str. 10)

Na začiatku 90-tych rokov pripisoval populárny diskurz novým médiám nové

a úžasné vlastnosti. Mali byť schopné zmeniť spôsob akým myslíme, žijeme, pracujeme. Diskurzu dominovali slová ako kyberpriestor či virtuálna realita. Či už sa na príchod nových médií hľadelo optimisticky (vznik nových virtuálnych komunít, ekonomík) alebo pesimisticky (varovania pred všadeprítomným dohľadom, informačným prebytkom), nové médiá znamenali prechod od materiálneho k nemateriálnemu. (Van den Boomen et al., 2009) I keď záujem vedeckých disciplín a ponímanie nových médií sa časom posunul k iným témam, neznamená to, že by sa tento diskurz mýlil. Nové médiá majú skutočne transformatívny charakter.

Nové technológie môžu pozmeniť ľudské povedomie o vzťahu k ostatným a k svetu. Je tomu tak najmä v prípadoch kedy majú ľudia s technológiami nielen inštrumentálny, ale tiež interaktívny vzťah. Technológie umožňujú ľuďom relatívne autonómne akcie a interakcie. (Carstensen, 2015) Ako Castensen ukazuje, objekty, nové technológie, umožňujú i limitujú telesné a mentálne aktivity, vedomosti a porozumenie.

Transformatívny aspekt nových médií umožňuje ich užívateľom vzdialiť sa lokalizovaným sociálnym okolnostiam. Umožňuje im tráviť čas a povalovať sa či už osamote, alebo v rámci siete priateľov a to z pohodlia ich izieb. V rámci nových médií navyše dochádza k vedomému lingvistickému prepínaniu a prechádzaniu skrz sociálny priestor a čas. (Kral, 2011) Tým spôsobom, prepojením ľudí naprieč celým svetom prostredníctvom masových médií, dochádza k vytváraniu menších či väčších komunít. V ich rámci nie sú čas a priestor len prekračované, ale fyzický priestor sa stáva irelevantným a čas naberá odlišnú rolu (Haigh, 2014).

Čas a priestor sú mnohokrát prestupované prostredníctvom komunikácie. Komunikáciu považuje za formu pohybu i Malpas, ktorý ukazuje, že mobilná komunikácia umožňuje jedincom komunikovať zatiaľ čo sú v pohybe. Technológie tak oslobodzujú od zviazanosti s miestom a umožňujú nové formy personalizovanej, alebo globalizovanej konektivity. Konektivita, umožnená súčasnými mobilnými a digitálnymi technológiami, zlepšuje dostupnosť a príhodnosť, a prekonáva prekážky spôsobené priestorom, časom a miestom. Môžeme tak získať prístup k informáciám, vykonávať určité veci a spojiť sa s ostatnými jednotlivcami oveľa rýchlejšie, ako sme kedy mohli predtým. Avšak tým, že sme sprístupnili iné veci sebe, sme sami seba sprístupnili ostatným a stali sa súčasťou systému, kde s nami môže byť zaobchádzané flexibilnejšie a príhodnejšie. Malpas to vníma ako iróniu mobilného telefónu: *„vnímaný ako zariadenie, ktoré prináša "slobodu" a individuálnu kontrolu, prináša rovnako aj zvýšenú podriadenosť technologickému, a tak aj sociálnemu, politickému a dokonca aj*

ekonomickému systému, ktorého je sám súčasťou.“ (Malpas in Wilken, Goggin, 2016, str. 35). Nové médiá tak v konečnom dôsledku menia spôsob akým zažívame priestor. (Malpas in Wilken, Goggin, 2016)

Dôležitosť komunikácie prostredníctvom nových médií sa vo svojej štúdii nových médií a národnej identity v Kuwaite venuje i Deborah Wheeler a zdôrazňuje dôležitosť komunikácie v budovaní kultúrnej identity. Kultúry sa definujú prostredníctvom komunikácie a v moderných spoločnostiach je množstvo významov zdieľaných práve prostredníctvom mediálnych technológií. *„Tieto technológie pomáhajú prenášať zdieľané symbolické formy, zmysel skupinovej kultúry, a konečne, podporovať to, čo Alexis de Toqueville nazýva „pocit spolupatričnosti“* (Wheeler, 2000, str. 432-433) Ako ukázala, prístup k novým médiám môže viesť k posilneniu lokálnej identity. Internet v Kuwaite podľa nej vedie k experimentácii, najmä medzi mladými ľuďmi. Ich využívanie internetu vedie k vytváraniu nových foriem komunikácie naprieč gendrovým rozdelením, čím dodáva mladým ľuďom autonómiu a narúša tradičné rituály. (Wheeler, 2000)

Internetové média je teda potrebné chápať ako nepretržité a zakorenené do rôznych sociálnych priestorov. Sú využívané v rámci bežných sociálnych štruktúr a vzťahov, ktoré môžu transformovať. V ich rámci nie je možné uniknúť do uzavreného kybernetového prázdna. (Miller, Slater, 2000). Internet je práve naopak novým sociálnym priestorom a kontextom. Je to priestor zameraný na imagináciu "vzdialených miest" a možností, umožňuje mladým ľuďom vyjednávať svoju pozíciu v spoločnosti a osvojiť si nové stratégie vyrovnávania sa s pocitmi imobility a diskonekcie. (Frei, 2013) Internet je teda potrebné vnímať ako zakorenený, a internetové média ponímať skrz ich konkrétne manifestácie ako materiálnu kultúru, ktorá prekračuje a teda transformuje využívanie Internetu. (Miller, Slater, 2000) *"Polymédiá sú formujúcim sa prostredím komunikačných možností, ktoré fungujú ako "integrovaná štruktúra", v rámci ktorej je každé individuálne médium definované relačnými termínmi v kontexte všetkých ostatných médií."* (Madianou, Miller, 2013, str. 170) Internetové média umiestňujú ľudí do sietí, ktoré prekračujú ich bezprostrednú polohu, umiestňujúc ich do širšieho pola kultúrnych, politických a ekonomických zdrojov. Internet sa tak spolupodieľa na decentralizácii a difúzii moci a autority. (Miller, Slater, 2000)

Madianou a Miller vo svojej práci argumentujú, že nové médiá nám navyše umožňujú zvoliť si spôsob akým budeme komunikovať. Prostredníctvom pevnej linky, mobilného telefónu, alebo internetovej aplikácie akou je napríklad Skype. Môžeme však

tiež poslať email alebo sms správu, či sociálne siete. Orientovanie sa v priestore týchto polymédií je spojené s prežívaním interpersonálnych vzťahov a výber konkrétneho média tak má emocionálne a sociálne dôsledky. „*Hlboká transformácia v používaní čoraz viac konvergovaných komunikačných technológií má dôsledky na spôsoby, akými ustanovujeme a prežívame interpersonálnu komunikáciu.*“ (Madianou, Miller, 2013, str. 170) Výber médií, skrz ktoré jednotlivec komunikuje teda môžeme chápať ako sociálny akt. Nielen, že sú určité druhy médií vnímané ako viac či menej vhodné pre daný druh vzťahu, ale väčšina vzťahov vytvára špecifické konfigurácie médií, ktoré najlepšie poslúžia daným komunikačným potrebám. (Madianou, Miller, 2013)

Richardson a Wilken poukazujú i na vzťah medzi osobou a technológiou. Každý takýto vzťah je vzťahom medzi telom a technológiou a vyvoláva určité spôsoby bytia vo svete a spôsoby poznávania, vytvárania a obývania tohto sveta. Tým, že sú mobilné zariadenia neustále pripojené k internetu, ich užívatelia prestávajú vnímať fyzický a digitálny priestor ako samostatné, oddelené entity a nemajú pocit „vstupovania“ do sveta internetu, alebo ponorenia do digitálneho priestoru, ako tomu bolo keď si človek musel sadnúť k obrazovke počítaču. Kyberpriestor a interakcie v ňom sa rozprestrú medzi kontexty a aktivity obklopujúce človeka. (Richardson, Wilken in Wilken, Goggin, 2016)

Nové médiá a všetky spôsoby komunikácie, ktoré umožňujú tak vedú k tomu, že ľudia sú stále k zastihnutiu, je možné ich kontaktovať. Niektorých to vedie k tomu, že nové médiá a najmä mobilné telefóny vnímajú ako nástroj zrýchlenia života, ktorý vytvára stres a umožňuje prelievanie pracovného života do súkromného. Ako ukázal Bittman a spol. v štúdiu dospelých pracujúcich ľudí, technológie pre nich nerozmazávajú hranicu medzi prácou a voľným časom a nevedú teda k pocitu uponáhľanosti. Hovory týkajúce sa práce prebiehajú najmä v pracovných hodinách a nezasahujú príliš do ich súkromného života. Naopak ukazujú, že mobilné technológie im umožňujú flexibilnejšiu manipuláciu s časovým harmonogramom. (Bittman et al., 2009). Mohli by sme však argumentovať, že v prípade žiakov tomu bude inak. Ich pozícia žiaka ich vedie k neustálemu unikaniu pred disciplinačným tlakom školy (Doubek, 1999) a nové médiá, ktoré im tento únik umožňujú tak prinášajú do prostredia školy aktivity spojené s voľným časom. Prikláňam sa skôr k názoru, že u žiakov vedie využívanie nových médií k rozmazávaniu hranice medzi školským časom a životom a voľným časom, resp osobným životom.

Nové médiá na škole

Nové médiá a vzdelávacia politika školy

Súčasná politika sa bez nových médií nezaobíde. To bolo jasné vláde Českej republiky už na prelome milénia a tak začiatkom roku 2000 schválila koncepčný dokument, ktorý sa zaoberá rozvíjaním informačnej gramotnosti celej spoločnosti. Dokument s názvom „Koncepcie státní informační politiky ve vzdělávání“ je plánom i harmonogramom tejto štátnej politiky počítačovej gramotnosti a stanovuje konkrétne ciele, projekty a etapy ich realizácie. Cieľom tohto projektu bolo pripojenie škôl k Internetu zriadenie učební s multimediálnymi počítačmi, ale tiež vzdelávanie učiteľov tak, aby dokázali s informačnými technológiami pracovať a vedeli ich využívať vo výučbe.

Nasledujúce roky priniesli niekoľko vln, ktoré sa nezaobišli bez škandalizácie. Problematickou bola pravdaže i finančná stránka projektu. V roku 2008 prijala vláda nový návrh financovania. Až do tej doby boli školy len pasívnymi príjemcami, pričom štát kupoval techniku od generálneho dodávateľa. Nový návrh sa chcel upírať na aktivitu škôl, ktoré si budú sami zriaďovať svoje vlastné pripojenie a ďalšie vybavenie. Štát by toto zariadenie financoval z jednej šestiny a zvyšných päť šestín by dodali európske fondy a školy samotné. Tento spôsob financovania vytvoril pre management škôl priestor zaviesť nové médiá do škôl v podobe a miere, akú si škola sama určí.

Škola, na ktorej môj výskum prebiehal využila možnosti MŠMT (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy) a postupne zaviedla a rozširovala vybavenie novými médiami, rovnako ako zvažovala počítačovú gramotnosť svojich pracovníkov. Postupne zaviedla počítačovú učebňu, zriadila internetové pripojenie v priestoroch celej školy, založila vlastné internetové stránky a previedla časť školskej agendy do internetového prostredia. Prístup k internetu zaistila nielen v počítačovej miestnosti, ale v priestoroch celej školy vďaka sieti wifi. *„To k tomu vedlo už bývalého pana ředitele před nějakými pěti roky, já jsem s tím tehdy neměl vůbec co do činění, ale soudil bych, že tehdejší dobu i dnešní trend je počítačová síť ve škole, aby byla výkonná, ty počítače ve třídě jsou sice připojené na kabel, nicméně máme třeba notebooky, které se občas nosí do hodin, ty nemají s kabelem nic společného a jedou na tu wifi a co se týče toho, že to můžou využívat žáci na svoje telefony a tak, nevím, jestli je to nějaké podstatné rozdíl oproti tomu, když tady wifi je, nebo když bude každé používat nějaký svůj datový tarif na to. Velmi bych*

pochyboval, že naprostá většina nemá, to si myslím, že v tom nebude valnej rozdíl. Ale řekl bych, že za a) z pohledu všeobecného trendu by nějaký pokrytí bylo a za b) to má pro nás praktický výhody, s tím, že přenosná zařízení máme školní a někteří i občas nosí i vlastní.“ (zástupca riaditeľky) Ako ukazuje zápis zo stretnutia študentskej rady, ktorý so svojimi spolužiakmi zdieľal Roman na Facebooku, cieľom školy je aj naďalej rozvíjať technickú stránku školy. Pracuje sa na vylepšení pripojenia k sieti wifi i v triedach, kde dobre nefunguje a na vytvorení „MOODLU“ – „platformy pro sdílení materiálu, aby se nemuselo tolik věcí tisknout, aby studenti měli na jednom místě podklady, práce, atd“ (zápis zo študentskej rady). Plánované je tiež väčšie prepojenie webu školy s Facebookom, aby mohli vyučujúci zdieľať informácie o akciách, prednáškach, či zájazdoch.

Škola iniciuje tiež tvorbu vzdelávacích opôr, ktoré tiež publikuje na svojich stránkach. V rámci ďalšieho vzdelávania pedagogických pracovníkov umožňuje školenia svojim vyučujúcim, napr. Bezpečný Internet (Výročná správa 2015/2016). K vzdelávaniu žiakov slúži predmet Informatika, na ktorom sa žiaci učia základnú prácu s dokumentami, tabuľkovými dokumentami, vytváranie prezentácií, vlastných webových stránok, úpravu fotografií a základy programovania. „Na informatice jsme hlavně brali nějakou práci s Wordem a exceleem, no a pak jsme ještě s power pointem jsme hodně dělali a pak to bylo hodně spíš co nás zajímalo. Moc si to nepamatuju před těma třema lety. Takže asi tak no. Takový základní věci, vím že druhá skupina dělala už i základy programování, což mi už připadalo trochu zbytečný.“ (Gabika, maturitný ročník) Jedná sa teda o výučbu práce s programami, ktoré žiaci využijú i k príprave do školy, na druhú stranu však považujú za známe a mnohokrát ich už poznajú.

Média v priestore školy

Nové médiá v sledovanej škole nežijú len svojím online životom. Počas svojho pobytu na škole som mohla každodenne pozorovať využívanie rôznych zariadení a technológií.

Hneď po vstupe do školy, vo vestibule, sa nachádzala novodobá forma nástenky so suplovaním a rozvrhmi. Bola to väčšia dotyková obrazovka, na ktorej sa žiaci i učitelia mohli pozrieť na rozvrh konkrétnej triedy, alebo na vyučovanie v konkrétnych učebniach. Bola to pre žiakov veľmi šikovní pomôcka, ktorá im napríklad umožňovala nájsť si cez voľnú vyučovaciu hodinu učebňu, do ktorej by mohli ísť. Výhodné sa to ukázalo i počas mojich rozhovorov so študentmi, kedy sme sa mohli v klude zavrieť do triedy

a v súkromí rozprávať.

Všetky triedy, do ktorých som počas pohybu po škole vstúpila boli vybavené niekoľkými zariadeniami. V prvom rade je každá trieda vybavená počítačom. Tieto počítače boli totiž určené pre vyučujúcich a suplovali klasické triedne knihy, do ktorých vyučujúci na začiatku hodín zapisovali chýbajúcich žiakov. (Erika) Tieto počítače boli navyše napojené na premietacie zariadenia, ktoré sa tiež nachádzali takmer vo všetkých učebniach. Projektory boli prvou technológiou, ktorú som si v učebni vždy všimla. Pripevnené ku stropu, približne v strede miestnosti, umožňovali premietanie na bielu tabulu. Niekedy boli lavice v triede umiestnené do štvorca, aby na seba žiaci počas hodiny videli a počas premietania sa tak žiaci museli k tabuli otáčať. Tieto projektory boli využívané v rôznej miere, väčšinou ich vyučujúci využívali k premietaniu prezentácií, prípadne k púšťaniu filmov a videí k vyučovaniu. *„Ako by si teda povedala, že sa v rámci vyučovania používajú napríklad tie projektory? No hodne třeba tím že máme myslím že 10 francouzštin týdně, tak nemáme deset hodin francouzštiny kde by jsme vyloženě dělali jenom gramatiku z učebnice, právě naopak s jednou naší profesorkou máme promítané prezentace a různé obrázky a my pak na to se snažíme mluvit a debatovat. Takže to využíváme hodně, třeba v těch jazycích, nebo promítáme různý filmy a dokumenty. Téměř při všech hodinách.“* (Erika)

Napriek tomu, že sú učebne žiakom počas prestávok i hodín voľne prístupné a môžu do nich bez obmedzenia vstupovať, počítačová technika ale nie je voľne prístupná. Preto tiež neprekvapí, že nielen do laboratórií, ale aj do počítačovej učebne majú žiaci povolený prístup len pod dohľadom vyučujúceho. Počítače, ktoré sa nachádzajú vo voľne prístupných učebňách boli mnohokrát umiestnené v poličkách, ktoré boli uzamknuté, aby k nim žiaci nemali prístup. Podobne sú nedostupné i dataprojektory a reproduktory, ktoré sú prišroubované ku stropu miestnosti. Podstatné je, že všetky prístroje sú do istej miery „zabezpečené“, nedostupné a poskytnuté len vyučujúcim. Dôvodom je nielen ich cena, za ktorú boli zakúpené. Zvýznamnenie ich ne/dostupnosti a vyhradenosti vyučujúcim posilňuje a zviditeľňuje tiež odlišnú rolu učiteľa a žiaka.

Veľmi dôležité je tiež spomenúť menej fyzicky viditeľné formy médií, ktoré však boli v škole každodenne prítomné. Škola totiž okrem počítačov a projektorov iniciovala tiež využívanie serveru, ktorý suploval, podobne ako pre vyučujúcich triednu knihu, pre žiakov žiacke knižky. Tento server je prepojený s webovými stránkami školy a niektoré informácie sprístupňuje len prihláseným užívateľom. Systém je spravovaný školou, zatiaľ

čo žiaci naň majú užívateľský prístup, a vyučujúci majú možnosť zadávať a meniť informácie. Na školskom servery si môžu žiaci po zadaní prihlasovacieho mena a hesla prezrieť svoje známky, rozvrh či suplovanie. Do elektronickej podoby však boli prevedené nielen triedne a žiacke knihy, ale tiež komunikácia s vyučujúcimi. Vyučujúci môžu využívať tento server tiež na zadávanie úloh a iných informácií ohľadom daného predmetu. Možnosťou ostáva tiež emailová komunikácia s vyučujúcimi, pre ktorých škola zriadila emailové adresy pod svojou hlavičkou a nemusia tak ku školským potrebám využívať svoje súkromné emailové adresy.

Za najviac viditeľné médium, ktoré škola žiakom sprístupňovala považujem sieť wifi. Prístup do tejto bezplatnej wifi siete majú všetci žiaci. Sieť je síce zaheslovaná, ale všetci žiaci heslo poznajú a zdieľali ho i so mnou. Žiaci majú prístup na wifi v celom priestore školy, keď niekde môže byť signál slabší. Známa tým bola napríklad trieda v prízemí, v ktorej mávali hodiny matematiky a wifi tu nebolo vôbec možné chytiť. Využívanie siete je tiež mierne obmedzené tým, že je na ňu napojené veľké množstvo žiakov a načítavanie rôznych stránok a nielen tých školských, tak môže byť niekedy značne spomalené.

Na druhej strane spektra sa nachádzajú médiá, ktoré do priestoru školy nezaviedla škola samotná, ale žiaci. Najviac do očí bijúce boli mobilné telefóny, ktoré mali všetci žiaci. Žiaci mali mobily v rukách počas prestávok, a počas hodín buď položené na lavici alebo skryté pod lavicou. Len veľmi zriedka som videla, že by boli mobily skutočne odložené a nebolo by možné ich vidieť. Takmer nikto už nemal mobilný telefón, ktorý by nebol dotykový. Dotykové mobily s kvalitnými fotoaparátmi sa stali priam štandardom. Našťastie, nikdy som sa nestretla s tým, že by boli žiaci, ktorí nemali najmodernejšie telefóny, nejakým spôsobom vyčleňovaní či šikanovaní. Okrem mobilov si niektorí žiaci nosili do školy i notebooky, čo bol však prípad najmä vyšších ročníkov a nebola to každodenná súčasť školskej výbavy. V menšej miere sa vyskytovali i tablety, ktoré som ale pozorovala len pri troch žiakoch z mnou sledovaných tried.

Všetky tieto zariadenia sprístupňujú žiakom v súčasnosti pravdepodobne najobľúbenejšiu sociálnu sieť – Facebook. Takmer všetci žiaci, s ktorými som sa počas výskumu stretla majú Facebook. Väčšina z nich na ňom nie je veľmi aktívna formou pridávania príspevkov a zdieľania informácií o sebe. Žiaci majú založenú tiež triednu Facebookovú skupinu, ktorá je súkromná a nový člen do nej môže byť prijatý len keď ho niekto odsúhlasí, čím môžu kontrolovať ku komu sa zverejňované informácie dostanú. Viac než túto možnosť využívajú Messenger, ktorý im umožňuje posielat' si správy,

prípadne i volania a videohovory. Veľmi aktívny je ich Facebookový skupinový triedny chat, na ktorom spolu komunikujú každý deň ohľadom školských záležitostí. Posielajú si tu odfotené poznámky, pomáhajú si s úlohami či učením na testy a riešia tiež organizačné záležitosti, na ktorých sa ako trieda musia dohodnúť. Okrem Facebooku má mnoho žiakov i ďalšiu aplikáciu umožňujúcu komunikáciu – Viber. Ten je dôležitým komunikačným zariadením pre tých, ktorí nemajú Facebook a potrebujú si zistiť informácie, o ktoré tým prichádzajú. Medzi žiakmi bol tiež veľmi obľúbený Snapchat, ktorý umožňuje posielanie fotografií, a žiaci sa tak neraz počas prestávok fotili a posielali si fotky.

V priestore školy teda nové médiá na jednu stranu podporovali rozdelenie rolí žiakov a učiteľov. Médiá (obsah, technológie a techniku), ktoré garantovala škola podliehali rozhodnutiam a distribúcii školy. Prístup žiakov bol užívateľským prístupom, zatiaľ čo škola si vyhradila rolu správcu a pedagógom umožňovala vstup na interné stránky inštitúcie. Na druhú stranu, zavedením wifi, bez ktorej by však vlastný server školy nebol efektívny, sa škola otvorila online priestoru a vtiahla doň obsah, technológie i techniku, nad ktorými škola nemá kontrolu (viz nižšie). Zároveň však škola ako taká vytvára v online priestore obsahy, ktoré legitimizujú nielen školu ako vzdelávaciu inštitúciu (a to smerom k žiakom, iným školám a verejnosti), ale tiež posilňuje identitu spolužiaka, jeho pocit súkľasnosti ku škole a triede, resp. bilingválnej sekcii (viz vyššie).

Bežné a zároveň drahé zariadenia

Keď sa pozrieme na všetky funkcie mobilných telefónov, od kalkulačiek, cez fotoaparáty až po rôzne aplikácie synchronizujúce viaceré zariadenia, alebo internet, ktorý sprístupňuje priam nekonečné množstvo informácií, uvidíme, že nové médiá sú skutočne multifunkčné. Škola sa objavila pred úlohou nejako sa s týmito technológiami a všetkými ich funkciami vyrovnat' a nejako s nimi zachádzať, a to na niekoľkých úrovniach.

V prvom rade, nové médiá sa síce stali bežnými vecami, ktoré vlastní takmer každý. Stále sú však drahými, finančne nákladnými vecami. „*Takže si myslíš, že tie výhody toho mobilu sú spojené hlavne s tým prístupom na internet? Většinou, protože přeci jenom správy něco stojí, volání taky, ale messenger nestojí nic a jako internet stojí něco, že jo, ale vlastně je to takový snadný přístup ke spoustě informací.*“ (Zuzka) Technické zariadenia, ktoré sú spojené s novými médiami, majú i potenciál tvorby sociálneho statusu. Čím je drahší a inteligentnejší telefón, notebook či tablet, tým má

väčší potenciál priniesť svojmu majiteľovi prestíž. Avšak žiaci, ktorí sa interpretujú ako sociálne rovní, túto vlastnosť prístrojov v rámci vlastného sociálneho priestoru popierajú. Podľa mojich informátorov tá postupom času v sledovanej škole/triede nové médiá stratili prestížnu rolu, ktorá by sa podieľala na tvorbe sociálneho statusu. „***A máš pocit, že se v rámci kolektivu řeší kdo má jaký mobil? Myslím si že vůbec ne. Že v hodně kolektivech to tak je, ale u nás vůbec ne. Protože vždycky jedna moje kamarádka, se jí úplně rozbil mobil. Ale prostě ten vypadá, sklíčka, kryty všechno. A pak měla asi na 2-3 měsíce takovej tlačítkovej Alcatel. Bylo to skoro stejný jako Nokie a všichni se s ní bavili úplně stejně. Nikdo se tomu jako nesmál. Jako všichni ji mají rádi, takže určitě ne. Takže u nás se to vůbec neřeší.***“ (Erika)

Škola však reflektuje, že zariadenia sú cenovo náročné. Práve ona sa musí vyrovnávať s tým, že sa jedná o drahé prístroje, keďže ako organizácia preberá počas výučby za svojich žiakov a ich majetok zodpovednosť. To spôsobuje zvláštny prístup školy k týmto prístrojom. (viz nižšie)

V ďalšom rade sa škola musí vyrovnávať s tým, že nové médiá sprístupňujú žiakom obrovské množstvo informácií – a to ako v škole tak mimo nej. Pritom je to práve škola, kto má žiakom prinášať informácie. „*Ve škole jen mobil, k vlastním potřebám nebo k vyhledávání nějakých informací. Někdy je blbý se zeptat učitele a přerušit výuku, co znamená teda tohle slovíčko co právě řekl, to si to radši vyhledám než aby zopakoval informaci, když si ji můžu najít sama, třeba kdy byla vydaná tahle hra.*“ (Alica, maturitný ročník) Nové médiá tak začali suplovať školu ako zdroj informácií.

V nasledujúcich kapitolách sa budem venovať tomu ako tieto, a ďalšie aspekty, vstupujú do disciplinácie školy a ako sa s tým škola vyrovnáva a s prítomnosťou nových médií zachádza.

Organizácia školy

V prvom rade je dôležité pozrieť sa na to ako škola zachádza s novými médiami z hľadiska jej celkového fungovania a pravidiel.

Škola je sociálnou organizáciou, ktorá sa ako každá organizácia riadi určitými pravidlami a zásadami, ktoré si stanovuje v súvislosti s obecné platnými normami i vnútornými pravidlami organizácie. Pravidlá preto vymedzuje i vo vzťahu k novým médiám. Základným východiskom mnou sledovanej školy je, že nové médiá sú zásadne regulované. Táto regulácia je jednak aktom disciplinácie, jednak súvisí s postavením školy v spoločnosti. Vzhľadom na vonkajšie prostredie, do ktorého je škola ako

organizácia zasadená, na seba škola preberá plnú zodpovednosť za žiakov – za ich vzdelanie, telá i materiálne veci – a teda i za tieto drahé prístroje. Práve preto, je pre školu najvhodnejšie tieto zariadenia významne obmedzovať či priam zakázať. V školskom poriadku, s ktorým sú žiaci každý rok oboznamovaní, sa na nové médiá vzťahuje jednak nariadenie o ochrane majetku školy, výslovne sú v ňom však spomínané i mobilné telefóny. „*Pokud žáci smí ve škole ve vymezené době a místě používat mobilní telefony a jiné z domova donesené elektronické přístroje (např. notebooky, přehrávače...), mají zakázáno je zapojovat do elektrické sítě nebo nabíjet ve všech prostorách školy.*“ Tieto zákazy sú žiakom dobre známe, ako sa však ukázalo, nie sú im jasné dôvody, ktoré za nimi stoja, menovite dôvod, prečo si v priestoroch školy nemôžu nabíjať mobilné telefóny. Dôvod objasňuje zástupca riaditeľky. „*Problém, řekněme legislativní, je v zásadě v tom, že pokud řekneme studentům, aby si do školy přinesli telefony, že je budeme používat, tak za ně defacto ručíme, minimálně částečným způsobem. To je pro nás v tomto smyslu vysoce praktické – když je to zakázaný. S tím, že já samozřejmě nikomu neříkám, ať si přinese telefon, s tím, že se zeptám, kdo si přinesl telefon, může ho použít, kdo nemá, mohu nabídnout něco jiného. V podstatě je to takový slovíčkaření, zapálení mezi horkejma bramborama. Z hlediska bezpečnosti a tak by se neměla elektrická zařízení strkat do zásuvky, což, pokud řekneme studentovi, aby si ten telefon přines, tak potom se tím dostáváme do problému, že si ho chudák potřebuje nabít, nemůže se do něj dostat, a tak dále. Já se obávám, že v zásadě legislativa tohle nějak neřeší, tam jsou pouze obecné zákony, právě ve smyslu že když po studentovi něco chceme, tak mu to máme dát, když něco chceme, aby to měl vlastní, tak za to v zásadě ručíme a tak dále. A staví nás to do takové trošku překerní situace.*“ (zástupca riaditeľky) Na ochranu školy sa zameriava i ďalší zákaz zo školského poriadku, ktorý sa odvoláva na licenčné záležitosti. „*Žákům je zakázáno používat ve škole nelegální software a porušovat autorská práva. Je zakázáno stahovat ze školního internetu filmy, hry a jakékoliv jiné materiály nesouvisející s výukou a ukládat je na školní disky a do školní sítě. Nedodržení tohoto ustanovení je hrubým porušením školního řádu a může vyústit v trestní stíhání příslušnými orgány.*“ Z týchto zákazov vyplýva, že príchod nových médií do prostredia školy núti túto organizáciu brániť sa pred škodou, ktorá by jej mohla vzniknúť konaním jej členov. Škola sa tak jasne vymedzuje proti užívateľom, zbavuje sa zodpovednosti a ukladá ju na žiaka a jeho rodičov – právnych zástupcov.

Ako však reflektoval zástupca, zákaz nabíjania mobilov môže byť problematický. Počas svojho výskumu som mohla pozorovať, že i keď po drvivú väčšinu času je tento

zákaz dodržiavaný, nastávajú situácie kedy dochádzajúca batéria mobilu žiakov donúti k jeho porušeniu. „*Ten zákaz nabíjania mobilov občas predsa len porušia. Elena má tašku (kabelku) položenú na konci triedy pri stene, sedí v lavici celkom blízko pri nej, v úplne poslednej. Tašku má položenú na zemi, mierne pootvorenú a v nej navrchu položený mobil, od ktorého sa tiahne kábel ku zástrčke.*“ (francúzština, 26.5.) Toto porušovanie zákazu žiakmi poukazuje na to, že škola niekedy zlyháva v tomto akte disciplinácie. Platí tu nepísaná mierna tolerancia prestupku, ktorý však nemôže byť príliš vystavovaný na obdiv. Preto tiež žiačka maskuje nabíjanie telefónu pristrčenou taškou.

Zároveň však i škola samotná protirečí legislatíve, a to využívaním školského serveru. Tento server supluje triednu knihu, žiacku knižku, žiaci tu nájdu rozvrhy a suplovanie hodín, teda všetky pre žiakov potrebné informácie. Škola vlastne predpokladá, že žiaci budú mať možnosť i v dobe vyučovania, resp. počas prestávok prístup na server, kde si zistia aktuálne informácie. Zároveň je však tento server prístupný len skrz technológie, ktoré sú v škole zakázané. „***A kontroluješ sama pravidelne či niečo pribudlo? Docela jo, ale spíš to je tak, že někdo zjistí, že přibyla známka a napíše do třídní skupiny nebo to zakričí na třídu.***“ (Zuzka) Podobne ako žiaci kontrolujú počas prestávok známky, využívajú prístup na server i k prezeraniu rozvrhu a prípadných zmien v ňom. „*Ale vlastně postupem času, učitelé, zvlášť když viděli, že tam jako spoustu lidí má přístup k internetu [...] tak vlastně začali toho využívat a začali nám to dovolovat používat jako. [...] Nebo když se třeba řeší ve škole rozvrh, když si učitel potřebuje přehodit během hodiny se jakoby řeší jak se na zítra změní rozvrh, tak třeba vytáhneme telefony.*“ (Gabika, maturitný ročník) Napriek tomu, že škola používa v rámci organizácie aj iné spôsoby komunikácie – viz napr. informačné tabule, ústne zdelenie, knihy, učitelia rovnako predpokladajú toky informácií skrz nové médiá. Škola teda na jednej strane nové médiá zakazuje, na strane druhej však od žiakov očakáva, že ich využívajú. Opäť tu na seba naráža dvojitá povaha nových médií, finančná náročnosť a zodpovednosť za túto investíciu vs. obecné zdieľaný a efektívny typ komunikácie, ktorý je v súčasnosti úplne bežný. Môžeme uvažovať o dileme plynúcej z demokratizácie vzdelávania, za ktoré je zodpovedný štát, na strane jednej a silnejúcom trende osobných finančných a materiálových investícií do vzdelávania, ktoré sa však štátna škola snaží stále udržať na báze dobrovoľnosti.

Organizácia výučby

Nové médiá predstavujú pre školu dilemu i z hľadiska výučby. Napriek tomu, že

by na vyučovaní nemali byť prítomné, ich prítomnosť na hodinách je zjavná. Nové médiá môžu byť na vyučovaní prítomné jednak z iniciatívy žiakov, ale často ich prítomnosť iniciujú práve vyučujúci, ktorí ich prostredníctvom posilňujú disciplináciu žiakov. Výhodou nových médií je totiž ich schopnosť suplovať množstvo školských výstupov a pomôcok a eliminujú tak problém s absenciou pomôcok.

Iniciovanie vyučujúcimi

Vyučujúci vnímajú prítomnosť nových médií rôzne. Pre niektorých sú spôsobom posilnenia disciplinácie. Možnosť komunikácie so žiakmi skrz nové médiá, najmä formou emailovej komunikácie, umožňuje vyučujúcim zadávať žiakom domáce úlohy i potom, čo skončilo vyučovanie. *„Jestli myslíte email, tak ano, tímto stylem se posílají domácí hodiny, které udělají na počítači, typicky nějaký laborky, záznamy měření, nemyslím protokoly, ale něco se naměří, tak se to zpracuje, grafy, tam není jedinej důvod, proč by se to mělo tisknout, z toho nic nepoznám, to je lepší, když mi to někdo pošle emailem. Dají se tímto způsobem hromadně předávat nějaký zadání domácích úkolů, když na to zapomenou, můžu být nemocnej a tak dále. Pokud prostě mají oni potřebu a napíšu, tak já jim odpovím, pokud já mám potřebu, tak je většinou upozorním, že jim něco napíšu, něco hezkého jim pošlu, nebo ty domácí úkoly..“* (zástupca riaditeľky) Odchodom žiakov z triedy tak už vyučujúci nestráca možnosť zadať im úlohy. *„Třeba náš profesor třídí nám dává právě různé soubory a takhle, a tak nám to dává na internet, což je fajn protože k tomu máme přístup, ale zase potom většinou o tom nikdo neví protože ho nenapadne jako se jít kouknout každý den jestli tam náhodou nepřidal něco. Takže to mi ne vždycky úplně vyhovuje, když právě profesori dávají úkoly na internet nebo tak, lebo ja prostě to zapomenou nebo tak.“* (Kristína, maturitný ročník) Nové médiá tak umožňujú škole vstupovať do každodenného života žiakov i potom, čo školu opustia. Práve tento aspekt disciplinácie však žiakom nevyhovuje a preferujú priamu výučbu a informácie zdieľané počas vyučovania.

Zadávanie úloh, ktoré musia byť pripravené na počítačoch navyše vyučujúcim umožňuje uistiť sa, že žiaci si úlohu pripravili skutočne doma, a nie cez prestávku pred hodinou. *„Hlavně pro ty vyučující, ale jako hodně pro nás chtěj abychom si připravovali prezentace a dbaj na to aby to bylo připravený na tom počítači. Když je to psaný rukou tak zase si to může připravit před hodinou a takhle mají jako jistotu že jsme to dělali už doma. A to jako děláme fakt hodně. Ale jako abychom mohli před hodinou poprosit jestli můžeme na počítač tak ne. To musím mít jako předem domluvený. Ale ty vyučující to*

využívají hodně.“ (Maťa) Kým vyučujúcim umožňujú nové médiá väčšiu disciplináciu žiakov, a umožňujú im zasiahnuť do povinností žiakov i po opustení prostredia školy, žiakov to stavia do pozície, kedy si musia opakovane kontrolovať, či im nepribudli úlohy. „**A používaš technológie keď sa pripravuješ do školy? Používám, a docela mě štve, když vysadí doma internet nebo se stane nějaká chyba, a čtvrt hodiny nefunguje internet a zrovna bych si potřeboval najít tohle a tohle na wikipedii, štve mě, že bez toho moc nejde fungovat, dokonce máme i profesorku, která píše úkoly na internet na bakaláře, někdy nám o tom ani neřekne, a je potřeba, abych si zjišťoval úkoly.**“ (Roman) Príchod nových médií tak umožňuje prekročenie fyzických hraníc školy, a disciplinácia školy tým zasahuje do života žiakov i keď opustia jej priestory. Tým sa však disciplinácia presunula do rúk nových médií. Sú to už nové médiá kto žiakov disciplinuje a to ako v škole, tak mimo nej. Presunutím disciplinácie do rúk nových médií a prekračovaním časopriestorových hraníc školy sa škola, až doteraz uzatvorená organizácia (a legislatívne stále uzatvorená) otvára a preniká do vonkajšieho sveta.

Nové médiá zároveň umožňujú hromadne žiakom komunikovať i ďalšie dôležité informácie, nielen domáce úlohy. „*Co se týče třeba informací speciálních věcí typu změny rozvrhu, suplování, známky, to se šíří rychlostí téměř nadsvětelnou a když jsem to začínal dělat před třemi lety, jak se chudáci dozvědí, že jim třeba odpadne hodina, tak jsem to nějak udělal, pak o přestávce jsem za nima šel, že je upozorňuju, a oni "my už to víme."*“ (zástupca riaditeľky) Vyučujúci predpokladajú, že informácie sa dostanú ku všetkým žiakom, pretože od príchodu nových médií už rozpoznali naviazanie žiakov na tieto médiá, a na obľúbený komunikačný prostriedok – sociálne siete. Sami preto žiadajú žiakov, aby na Facebook pridali informáciu, ktorú chcú všetkým zdeliť. „**A keď ti to robí problémy tak? Tak teďka se posílají různé informace. Tak prostě já to pošlu do skupiny, v pohodě se to ke všem dostane, nebo takhle. Nebo profesory už říkaj pošlete to do skupiny, aby se to ke všem dostalo.**“ (Terka) Žiaci sa tak museli naučiť, podobne ako v prípade domácich úloh, vyhľadávať a očakávať nové informácie i po odchode z prostredia školy. „*Očekáváme tú správu že to někdo přidá do skupiny ale jinak vlastně to záleží na tom co se vlastně začne za téma. Protože když tam mluví celá třída, a mluvěj tam v podstatě přes sebe. Síce třeba o jednom tématu, tak tam jsou strašně dlouhý konverzace a často je třeba zložitý to tam najít.*“ (Terka) Tento aspekt je však problematický najmä pre žiakov, ktorí Facebook nemajú a informácie sa k nim týmto spôsobom nedostávajú „**A nerobí ti to nikdy**

problém? *Dělá mi to problémy, ale já se snažím nějak obcházet, zvládat. Je možný, že nastane doba kdy už to nepůjde, když už to bez toho fakt nepůjde, tak založím, ale teď se to snažím bez toho.*“ (Maja) . Títo žiaci sa potom musia spoľahnúť na kamarátov a spolužiakov, že im informácie posunú iným spôsobom, napríklad ako v prípade Maji cez Viber, alebo sa musia u nich pravidelne informovať, či na Facebook nepribudlo niečo, čo sa ich tiež týka. Škola a vyučujúci sa tak opäť dostávajú do rozporuplnej situácie, kedy využívanie médií zakazujú a zároveň očakávajú a počítajú s ich využívaním a prístupom k nim. **„Nevyhovávajú sa na to niektorí študenti, že nemajú Facebook a tá informácia sa k nim nedostala?** *Nesetkal jsem se s tím nikdy ve třídě co teď odmaturovali, a co jsem dělal čtyři roky třídního, tak byla jedna slečna, která si ho nepořídila, to vím, a k té se informace vždycky nějak dostaly informace nějak dostaly, od spolužáků... já jsem k ní choval tichý obdiv, protože si myslím, že v dnešní době to v tomto kolektivu asi není úplně jednoduchý, ale zase je nutno podotknout, že studenti jsou u nás relativně dost tolerantní, si myslím, ne teda všichni, ale většina... neviděl jsem, že by si ji někdo dobíral, že nemá, všichni jí informace poskytnuli.. Spíš, když se chce student vymlouvat, tak si najde nějaké jiné prostředky, je fakt, že i dnes se někteří vymlouvají, že nebyli čtyři dny ve škole, že vůbec netuší, co se bralo, a tak dále.. když chce vypadat jako blbec, tak to může zkusit.*“ (zástupca riaditeľky) Zároveň robia zo žiakov, ktorí odolávajú vplyvu nových médií hrdinov a obdivujú ich, no neodpúšťajú im, ak si informácie nezistia.

S najvýraznejším využívaním emailovej komunikácie so žiakmi som sa stretla u ich vyučujúcej matematiky. **„Komunikujete aj s vyučujúcimi elektronicky?** *Elektronicky treba matika. Matikárka teď nám třeba posílá emaily takhle nám tam dá přípravu na testy každý týden, co máme vypracovat za příklady který odevzdáme a co bude v testu třeba. Nebo nám dala možnost ve středu místo oběda nebo o obědové pauze přijít si k ní dopisovat testy, nebo na konzultaci, že nám něco vysvětlí, dovysvětlí z matiky co jsme nepochopily třeba. Tak ji taky informujeme o tom mailem, nebo třeba posíláme prezentace nebo úkoly když chybíme, tak pošleme životopis..občansko-společenský základ, tak tam jsme dělali životopis tak někdo ho zapomene přinést na hodinu třeba, tak si ho potom, co přišel domu tak mu poslal mailem.*“ (Maja) Žiaci považujú túto možnosť komunikácie s vyučujúcou, ktorú im médiá prinášajú, za praktickú a nápomocnú. **„A na komunikáciu s vyučujúcimi?** *Jo, třeba naše profesorka na matematiku nám posílá přípravu na testy právě na email.* **Je to podľa teba praktické?** *Já si myslím že jo, protože je to rychlejší, protože matiku nemáme každé den, takže to může poslat klidně o víkendů.. a je dobrý, že jí můžeme posílat různý příklady, se kterými si nevíme rady a ona nám to*

spočítá nebo řekne ten postup a pošle nám to..“ (Karin) Nové médiá tak umožňujú vyučujúcej prekračovať hranice školy a disciplinovať žiakov i mimo jej hranice. Možnosť elektronickej komunikácie so žiakmi využíva na prípravu žiakov na testy, či organizáciu času. „S profesorkou na matiku, s tou hodne. Ona nám treba i posílá přípravy, protože každý týden píšem test, tak ona nám posílá přípravy celý třídě vždycky nějaký příklady, co musím vypočítat, abychom byly připraveni na ten test. Takže ta nám posílá maily. A vždy nám říká, že kdybychom se doma učili, nebo dělali nějaký příklad a nevěděli si s ním rady, tak jí ho máme vyfotit a poslat, ona ho vypočítá, vyfotí a pošle to spátky celý třídě. Takže kdyby to byl nějaký problémový příklad, tak to vidí všichni..takže to je super. S tou hodne komunikujeme. A ona i když vidí na internetu nějakou zajímavou matematickou věc tak nám to posílá a i když si musíme dopsat test, protože my si ho musíme dopsat nejpozději dva týdny potom co se psal, tak jí vždy napíšem mail kdy si ho můžem napsat, a ona odpoví jakou hodinu, kde a takhle. A jinak to je asi jedinej učitel, se kterým komunikujeme pravidelně.“ (Baša) Spôsob akým sa táto vyučujúca vysporiadala s príchodom médií ukazuje, že nové médiá môžu byť pre vyučujúcich veľmi praktickou pomôckou disciplinácie. Zároveň to však stavia i ju samotnú pred väčšiu disciplináciu. Prehĺbená výučba, ktorá prekračuje čas a priestor, sa dotýka nielen žiakov, ale i samotnej vyučujúcej.

Nové médiá zároveň menia formu výučby. Internet je jednak miestom kde visia vzdelávacie opory, legitimizované školou. Napriek tomu, že žiaci ich pravdepodobne nevyužívajú, učitelia skrz ne dokladajú nielen vlastný vzdelávací program, ale tiež prácu žiakov. Žiaci ich ale môžu kedykoľvek využiť k príprave. Ukazuje sa trend distančného štúdia, ktorý ale vstupuje i do štúdia prezenčného. Opony totiž umožňujú byť neprítomný, resp. odložiť proces učenia na príhodnú dobu. Priestor učebne, kde prebieha výučba opäť prerastá do iných časov a miest. Akoby je na žiakovi, kedy bude prijímať informácie, teda sa vzdelávať.

Niektorí učitelia do svojich hodín zapájajú informácie z online prostredia, aby spravili svoj výklad nielen prítiažlivejším, ale tiež vyšli vstrieč skúsenosti a záujmom teenagerov. Vzdávajú sa tak stupienku (zrov. Kučera 1994), teda frontálnej výučby, aby boli skôr sprievodcami svojich žiakov. Napr. na hodine zemepisu učiteľka premietala vrámci témy priemysel ČR dokumentárny film o výrobe v Škoda Mladá Boleslav. Žiaci mali sledovať 8-minútovú snímku. Nie všetkých to bavilo. Na základe dokumentu potom s žiakmi viedla diskusiu, kto má automobil značky Škoda a aké ďalšie značky patria koncernu Volkswagen a na ako ďalšie automobilky majú v ČR výrobu. (hodina

zemepisu, 4.4.)

I sami študenti reflektujú, že nové médiá podporujú ich aktívnu participáciu na hodinách, rovnako ako výučbu zefektívňujú. „**A na akých predmetoch mávate prezentácie?** No tak na angličtinu jsme měli asi dvě, pak na zeměpis jsme se učili jen pomocí prezentací a když třeba máme nějaký jako úkoly tak celkově na všech předmětech, když pan profesor nebo paní profesorka něco potřebují tak máme taky prezentace.“ (Evka) Ich využívanie je však veľmi individuálne, a nie všetci vyučujúci túto možnosť, ktorú im vybavenie tried poskytuje využívajú. Počas môjho výskumu ich aktívne využívala napríklad jedna z vyučujúcich francúzštiny, čo reflektovali i samotní informátori. „**Ako by si teda povedala, že sa v rámci vyučovania používajú napríklad tie projektory?** No hodně třeba tím že máme myslím že 10 francouzštin týdně, tak nemáme deset hodin francouzštiny kde by jsme vyloženě dělali jenom gramatiku z učebnice, právě naopak s jednou naší profesorkou máme promítané prezentace a různé obrázky a my pak na to se snažíme mluvit a debatovat. Takže to využíváme hodně, třeba v těch jazycích, nebo promítáme různé filmy a dokumenty. Téměř při všech hodinách.“ (Erika) Naproti tomu mali tiež predstavu o tom, ako by mohli byť prezentácie začlenené i do hodín a predmetov, kde využívané nie sú. „Ale někteří vůbec na ty počítače nesáhnou, i když bychom to někdy rádi uvítali, třeba na OSV to mi přijde občas dost poetické, tam mi přijde že by někdy bylo potřeba ten počítač využít, protože teď se učíme filosofii a vždycky nám rozdají nějaký text filosofický, ale ne vždy ho ten vyučující dokáže dobře podat, takže si myslím, že by nějaká prezentace s nějakými hlavními body byla taky třeba, nebo právě když odskakují z jedné myšlenky na druhou, myslím, že kdyby měli nějakou prezentaci připravenou, že ty jejich myšlenky nebudou ubíhat z jedné na druhou nebo půjdou podle těch odrážek v prezentaci, to by bylo možná praktičtější pro toho studenta, co se týče učení.“ (Alica, maturitný ročník) Moji informátori hodnotili využívanie projektorov a prezentácií kladne a považovali za prínosné, že im umožňovali lepšie sledovať témy, ktorým sa vyučujúci venuje a taktiež im zjednodušovali písanie si poznámok. Upúšťanie od písania poznámok je ďalším zo spôsobov, akým žiaci unikajú disciplinácii, keďže i akt písania poznámok je, podobne ako písanie diktátu, disciplinárnym aktom (zrov. Pražská skupina školní etnografie, 2001).

V rámci vyučovacích hodín teda nové médiá menia povahu výučby. Výučba v prvom rade nie je viazaná na časopriestor školy a triedy, ale vymiestňuje sa z nej. Nové médiá umožňujú učiteľom kedykoľvek pokračovať v procese učenia rovnako ako žiakovi umožňujú kedykoľvek sa doňho zapojiť. Nové médiá prolongujú disciplináciu a tak

upevňujú žiacku a učiteľskú rolu. Zároveň ale menia povahu týchto rolí. Učitelia sa stávajú viac sprievodcami a u žiakov nové médiá posilňujú rolu aktívneho a kreatívneho participanta vzdelávacieho procesu.

Iniciovanie žiakmi

Pre žiakov samotných sú ale nové médiá na vyučovaní tiež spôsobom úniku pred disciplináciou. Nové médiá umožňujú žiakom uniknúť do iného sveta, i keď fyzicky stále sedia na vyučovaní. Tento únik naberá rôzne formy.

Nové médiá umožňujú žiakom zabaviť sa počas hodín. Z reflexií mojich informátorov nebolo pochyb o tom, že najviac využívané sú ku úniku sociálne siete, najmä Facebook. Mnoho žiakov využíva možnosť uniknúť naň počas hodín, ktoré ich nebavia. „*No tak jako já třeba slepě projíždím facebook, ale tak jenom ty příspěvky a za dvě minuty si ani nepamatuju co jsem tam viděla jo, že je to takový jenom, že potřebuju do něčeho koukat a něco dělat..protože ten předmět mě nebaví.*“ (Baša)

Dalšími spôsobmi úniku sú pre žiakov čítanie kníh a počúvanie hudby na telefónoch. „*Ale jednu věc mám hodně ráda a to jsou aplikace na čtení, protože já mám hodně ráda knížky a úžasný jsou prostě knížky v pdfkách a podobně protože jsou na tom mobilu uložené a nemusím prostě tahat těžké bichly do školy, do tramvaje, kamkoli jedu. Takže asi takhle, si myslím, že to jsou aplikace, které nejvíc používám. Ještě muziku, protože já vždycky když někam jedu tak většinou poslouchám muziku protože nechci komunikovat se spoustou lidí kteří jedou do tramvaje a ven z tramvaje, a je vlastně vhodnější se od toho světa odříznout a jenom prostě dojet domů.*“ (Zuzka) Mobily žiakom umožňujú nielen tráviť voľný čas svojimi obľúbenými aktivitami bez toho, aby so sebou museli nosiť knihy a rôzne zariadenia, ale umožňujú im tiež vyčleniť sa z prostredia, v ktorom sa nachádzajú. Nasadia si slúchatka, pustia hudbu, alebo pozerajú na obrazovku mobilu a nevnímajú svoje okolie.

K čomu však potom dochádza je, že žiaci musia doma doháňať to, čo v škole zameškali a vyjednávať s rodičmi využívanie nových médií. Na nich, jak je ale uvedeno výše, škola sama participuje. Kým rodičia sa snažia regulovať využívanie technológií, žiaci tieto technológie potrebujú aby dohnali to, čo v škole zameškali. „*Takhle, včera mi rodiče říkali, že jako sem na něm zavislá. Já říkám mami já se učím. Pak mi dej ten mobil dolů. A ja říkám ale mami já ho k tomu učení opravdu potřebuju. Jenže ona říká jo a k čemu ho potřebuješ? A kdybych jí řekla, no o fyzice jsem tam nedělala vůbec nic, povídala jsem si s lidma a teď nemám zápisky a teď scháním zápisky a k tomu ho*

potrebuju. Tak že jo, to by asi nešlo. Ale už se právě zmiřili, pochopili, že ten mobil fakt k tomu učení jakože potřebuji, nebo notebook. “ (Baša) Právě tu vytvárajú nové médiá hranice toho, k akému vedeniu majú rodičia žiakov prístup. Tým, že nevidia čo presne žiaci na svojich mobiloch robia, sú odkázaní na to, čo im žiaci komunikujú o svojich aktivitách.

Okrem úniku poskytujú nové médiá žiakom, podobne ako vyučujúcim, nahradenie rôznych pomôcok. Inteligentné telefóny a tablety nahrádzajú vďaka funkciám, ktoré zahŕňajú, mnohé iné technické zariadenia. Mojim informátorom poskytovali v prvom rade najmä veľmi využívanú možnosť fotografovania. *„A keď teda chýbaš, alebo potrebuješ teda nejaké tie zápisky, ako to riešiš? No, pokud jsou to jakože hodně důležitý zápisky, když jsou třeba na další den, tak napíšu tak minimálně pěti lidem, aby mi ty zápisky vyfotili a poslali, protože spousta lidí právě ty zápisky nemá, tak jistota, že více lidí, víc lidem napíšu. A potom když mi to pošlou, tak jakoby, když mám málo času, a fakt je už pozdě večer a fakt si je potřebuju jenom opsat abych je měla další den ve škole, tak vezmu toho prvního člověka co mi odepíše a opíšu si ty jeho zápisky. A pokud mám hodně času a potřebuju se to třeba i naučit při tom opisování tak si vezmu třeba, že mi to pošlou 3 lidi, a já si vezmu ty zápisky a podívám se co je tam stejný, co je tam jiný a zkusím si co nejvíc z toho dát do těch svých zápisků. A jakože když na to fakt nespěchám, tak si třeba řeknu o sešit, i když sešit jsem si naposled půjčovala domů tak před 5 lety naposledy, ve čtvrtý třídě. Ale jinak opravdu jenom fotíme posíláme si. “ (Baša) Žiaci vo veľkej miere využívali možnosť fotenia si poznámok od spolužiakov či fotenia poznámok na školskej tabuli. Tým sa zbavovali povinnosti písania si poznámok – podobne ako prostredníctvom prezentácií, i vďaka foteniu poznámok unikali disciplinárnému aktu písania poznámok. Zároveň možnosť fotenia zbavila žiakov i potreby nosiť so sebou do školy všetky učebnice. *„V prednej lavici si dievčatá fotia učebnicu chalanov od vedľa. Nesnažili sa byť nenápadné a skrývať to a vyučujúca si ich všimla. Napomenula ich, že mobily sú na vyučovaní zakázané. Na to jej odpovedali, že v tom mobile majú len učebnicu. Vyučujúca už nijako neprotestovala, a iba poznamenala, že kniha je predsa lepšia. A myslím, že na mňa pozrela pohľadom hľadajúcim súhlas..tak som sa na ňu usmiala. “ (hodina chémie, 15.3.)**

Žiaci potom medzi sebou poznámky zdieľajú, či už na vyžiadanie, alebo z vlastnej iniciatívy. *„Když tak mám tu učebnici literatury a tam je to všechno. Můžu to poslat jestli chcete“ (Dominika).* Sociálne siete, s pomocou mobilných telefónov s fotoaparátmi, vytvorili pre žiakov priestor, v ktorom sa dokážu rýchlo dostať ku všetkým potrebným

informáciám. Žiaci si postupom času vytvorili spôsoby, akými sa so všetkými týmito informáciami vyrovnávajú a ako ich triedia. „**A keď teda chýbaš, alebo potrebuješ teda nejaké tie zápisky, ako to riešiš?** No, *pokud jsou to jakože hodně důležitý zápisky, když jsou třeba na další den, tak napíšu tak minimálně 5 lidem, aby mi ty zápisky vyfotili a poslali, protože spousta lidí právě ty zápisky nemá, tak jistota, že více lidí, víc lidem napíšu. A potom když mi to pošlou, tak jakoby, když mám málo času, a fakt je už pozdě večer a fakt si je potřebuju jenom opsat abych je měla další den ve škole, tak vezmu toho prvního člověka co mi odepíše a opíšu si ty jeho zápisky. A pokud mám hodně času a potřebuju se to třeba i naučit při tom opisování tak si vezmu třeba, že mi to pošlou 3 lidi, a já si vezmu ty zápisky a podívám se co je tam stejný, co je tam jiný a zkusím si co nejvíc z toho dát do těch svých zápisů. A jakože když na to fakt nespěchám, tak si třeba řeknu o sešit, i když sešit jsem si naposled půjčovala domů tak před 5 lety naposledy, ve čtvrtý třídě. Ale jinak opravdu jenom fotíme posíláme si.*“ (Baša)

Nové médiá sa pre žiakov stali všestrannou pomôckou pri príprave do školy. „**A na koľko používaš technológie keď sa pripravuješ doma do školy?** No *tak já si tam teda hledám hodně informace, třeba když něco nechápu tak si to prostě najdu na googlu a když nechápu něco v angličtině tak překladač.*“ (Evka) Umožňujú im jednak prístup k informáciám, zdieľanie poznámok, ale tiež využívanie aplikácií nahrádzajúcich klasické školské pomôcky – kalkulačky, slovníky, či dokonca učebnice. Túto možnosť využívajú zároveň i vyučujúci, ktorí mnohokrát k využívaniu nových médií touto formou sami žiakov vyzývajú. „*Ono mobily ve škole jsou velmi relativně komplexní memoár, protože za jedno teda někteří kolegové, zejména ti starší, si stěžují, že na to studenti zíraj a něděljaj co dělat maj, a na druhou stranu to mnozí kolegové využívají tak, že když studenti neví, zejména francouzský slovíčka nebo něco takovýho, v tom telefonu si to najdou docela rychle, na rozdíl od francouzskýho slovníku, kterej teda po kapsách nenosí a vyučující je taky ani do hodin netahá, fyzici to využívají docela pravidelně jako stopky, upřímně, kdybych přinesl ty mechanický stopky co tu máme s přesností 0,2 sekundy, tak by se studenti docela zasmáli a asi by se oprávněně ptali, proč nebudou používat svoje telefony.. takže řekněme, že v jistém rozporu se školním řádem se telefony používají sdíleně.*“ (zástupca riaditeľky) Vyučujúci samotní tak priznávajú, že nové médiá, ktoré by žiaci ani nemali v škole využívať, sú v istých ohľadoch lepšie než tie, ktoré by im mohla poskytnúť škola.

Okrem zdieľania poznámok využívajú žiaci sociálne siete pri príprave do školy v ešte širšom kontexte. Hneď prvý príspevok v triednej skupine na Facebooku objasňuje,

aký má byť jej účel: „*Sem pište jenom akce, testy a úkoly*“ (Evka). Túto skupinu však žiaci veľmi nevyužívali. Príspevky v nej boli veľmi sporadické a týkali sa najmä vecí, ktoré mali byť zdieľané s celou triedou, bolo to miesto, kde žiaci často písali odkazy od vyučujúcich. „*Zdarek, Zduraznuji prezouvani ☺ Jako mne je to vazne jedno, to mi verte, ale jestli vas uvidi reditelka tak vas pekelne serve...takze se ji bud obloukem vyhybejte nebo si radsi prineste nejaky jiny boty(klidne salovky na telocvik... ☺) Tot vse,dobrou noc*“ (Maťa). Neporovnateľne viac žiaci využívajú spoločnú správu. Píšu do nej denne, prebieha v nej niekoľko rozhovorov medzi rôznymi žiakmi zároveň. Žiaci sa do jednotlivých preberaných tém rôzne zapájajú a reagujú na ne. Mnohí informátori ju preto vnímajú ako chaotickú a ťažko prehľadnú. „*A máte na sociálních sítích nějakú triednu skupinu? Většinou tam píšou tři lidi, já mám vyplý upozornění, přečtu si to každý ráno jako co tam napsali, pro mě to je jakoby asi když potřebuju něco vědět, nějaký test nebo úkol, tak to je dobrý, ale oni tam většinou píšou takový blbosti, který prostě nikoho nezajímají kromě tří lidí a nikdo jinej to nechápe, takže je to takový jako má to asi smysl, takový ty důležitý věci, organizační, všechno, ale než tam vždycky najdu tu informaci kterou hledám, tak to trvá dost dlouho.. to máme na messengeru a pak máme na facebooku tu skupinu, tam se píšou jen informace a to je podle mě daleko líp využitý než ta skupina zprávná..*“ (Evka) Napriek tomu žiaci túto skupinu veľmi aktívne využívajú. Umožňuje im zdieľať informácie o testoch, úlohách či poznámky z hodín.

Prospešnou možnosťou je pre žiakov tiež prepojenie týchto zariadení. Z prostredia školy sa môžu cez mobilný telefón dostať k prezentácii, ktorú si pripravili doma na počítači, ale zabudli si ju priniesť do školy. „*Já většinou používám diář normální a potom powerpoint, word, excel a tady ty officý vlastně, tak ty jsou úžasný protože se právě propojujou přes onedrive přes cloud na síti takže je k nim snadný přístup ze všech zařízení kde mám tady ty aplikace takže vlastně když si zapomenu doma tablet kde mám prezentaci tak to můžu mít na notebooku nebo na mobilu, nebo na něčem prostě co si přinesu do školy.*“ (Zuzka) Nové médiá tak umožňujú žiakom prekročiť priestorové hranice školy a vyhnúť sa trestu za nesplnenie povinností.

Podobným spôsobom prekračujú žiaci hranice školy i v komunikácii s rodičmi. Možnosť komunikovať z rodičmi priamo zo školy využívajú napríklad na to, aby rodičom oznámili zlé známky. „*A keď v škole s niekým komunikuješ, sú to ľudia zo školy, alebo mimo nej? No vždycky je to jakoby nějaká třeba moje spolužačka. Že jí volám, kde je, a nebo pak teda mamce, ale jinak nikomu jinýmu. Jakože třeba mamce, že jsem dostala*

špatnou známku, jakože aby se uklidnila, než přijedu domů a takhle. Nebo třeba když mamka napíše, ať něco vyřídím. Nebo takhle nebo já něco potřebuju. Ale krom mamky a spolužáků ne.“ (Erika) Dochádza k istému managementu emócií kedy žiaci oznámia nemilé správy vopred aby sa vyhli ich priamemu oznámeniu doma. Ako sa ukáže v ďalších častiach, jedná sa o jeden z aspektov, ktorý otvára školu vonkajšiemu prostrediu skrz prepájanie rôznych priestorov.

Žiaci svojím jednaním potvrdzujú, že nové médiá sa stali súčasťou ich životov a sú teda súčasťou ich vzdelávania a pobytu na škole. Sú cestou do rôznych časopriestorov, umožňujú im do istej miery únik z výučby a návrat do nej. Nové médiá robia život žiaka pohodlnejším. Radu disciplinačných úkonov delegujú žiaci práve im. Suplujú časovo náročné a disciplinujúce prepisy poznámok. Relativizujú problém zabudnutých úloh a pomôcok. Znižujú nároky na kompetencie v používaní tradičných vzdelávacích opôr (slovníky, učebnice, pomôcky), pretože toto všetko v sebe nové médiá integrujú. Umožňujú vracat' sa domov k rodičom v čase kedysi vyhradenom výhradne ich žiackej roly. Zahmlujú hranice medzi školou a inými prostrediami. Tým sa celkom napĺňa vízia Haigha, ktorý predpovedal, že vplyvom nových médií sa školy priblížia múzeám and ihriskám pre deti, ktoré tu budú zhromažďovať nápady a socializovať sa s deťmi na celom svete. Budú sa socializovať v digitálnych štvrtiach, v ktorých bude fyzický priestor irelevantný a čas bude hrať odlišnú rolu. (Haigh, 2014)

Organizácia poznania

Už vyššie som uvádzala, že nové médiá prejímajú rolu učiteľa a učiteľ sa stáva sprievodcom. Ale aktérstvo nových médií ide ďalej a menia vzťah medzi žiakmi a vyučujúcimi a posúvajú ho viac k partnerstvu. Vyučujúci si totiž uvedomujú, že nevedia všetko a využívajú nové médiá ako možný zdroj poznania pre žiakov. „***A spomenieš si na nejaké situácie, kedy od vás vyučujúci chcel aby ste si vyhľadali niečo na internete? Většinou to bylo třeba v hudebce, když jsme měli, že nám učitelka vyhradila třeba 10 minut a každému zadala téma, že si o tom má něco zjistit. Jako vyloženě nám řekla vytahňte si telefony. Nebo loni, když jsme si chystali maturitu z francouzštiny, tak většina těch hodin byla taková, že jsme si v těch skupinkách sami připravovali všechny analýzy těch textů a tak. Takže to se třeba vysloveně neřeklo, že si můžeme vytáhnout telefony. Ale lidi si postupem času začali vytahovat i jen tak mimochodem a tomu učitelovi to ani nevadilo. Že se o tom ani nemluvalo, ale jemu to nevadilo.***“ (Gabika, maturitný ročník) Niekedy vyučujúci žiakom priamo zadajú prácu, pri ktorej majú aktívne vyhľadávať

informácie na internete. „Někdy na zeměpisu nás nechá abychom si to našli na internetu, ale to musí vysloveně říct, abychom si to našli na internetu. **Čo také například?** Třeba nějaký podnebný pásy, nebo třeba když děláme nějaký projekt, ona nám dá třeba 30 minut jakoby, že můžem v hodině si dělat ten projekt, to nás nechá právě na internetu si najít informace o tom klimatickém pásmu, nebo o kontinentu, co zrovna děláme, a jakoby abychom si tam našly informace, které bychom stejně hledaly na internetu, ale doma. To nás nechá, ale třeba když jsme měli něco najít v atlase, a máme se naučit to hledat, a vidí nás jak to děláme na mobilu tak jako je strašně ten profesor naštvanej a strašně nám vynadá a vezme nám ten mobil. Takže to musí fakt vysloveně říct, ale nestává se to často..řekla bych, že zeměpis je jedinej předmět, na kterým se mi kdy stalo, že by mi řekli, jo, můžeš si to najít na mobilu.“ (Baša) Tým, že vyučujúci zadajú žiakom, aby hľadali informácie na internete, uznávajú internet za relevantný zdroj informácií a podporujú jeho využívanie. Veľmi obľúbenou pomôckou sú na hodinách francúzštiny, kde zbavili vyučujúcich i žiakov potreby nosiť na hodiny slovníky. „Na francouzštině se nás zeptají jestli to nemůžeme najít, nějaký to slovíčko, jako na překladači, aby to bylo rychlejší.“ (Evka)

Nové médiá zároveň umožňujú prístup k informáciám, ktorými si nie sú istí ani samotní vyučujúci. „Dostali sa na tému Robinsona Crusoa a nevedeli sa zhodnúť ako dlho bol Robinson uviaznutý na ostrove. Niekoľký žiaci povedia svoj názor, vyučujúca má pocit, že to boli 2 roky, ale nie je si istá. Medzitým to niekto vyhľadal na mobile, nepodarilo sa mi zaregistrovať kto a povedal, že našiel 10 rokov. Vyučujúca mu poďakovala a pokračovala ďalej.“ (čeština, 31.3.) Vyučujúci tak už nielen, že nie sú jediným zdrojom poznania, ale nie sú ani „vševedúci“. Sami uznávajú, že všetko nevedia a pracujú s možnosťou nájsť potrebné informácie prostredníctvom nových médií. Nové médiá tak postupne menia pozíciu vyučujúceho a robia z neho partnera v poznaní.

Žiaci využívajú nové médiá ako zdroj informácií i z vlastnej iniciatívy. „**Vieš si ešte predstaviť, že by si mala mobil bez internetu?** Bylo by to složitější. Tak jako když jsem ten internet neměla tak mi to nevadilo, teďka když už jsem na to zvyklá, tak vždycky když mi něco napadne a potřebuju si něco najít tak vezmu telefon a můžu. Člověk si na to zvykne rychle.“ (Zuzka) Mojimi informátormi najčastejšie reflektovaný dôvod na vyhľadávanie informácií počas vyučovania, bola ich snaha neprerušovať výklad vyučujúceho. „Ve škole jen mobil, k vlastním potřebám nebo k vyhledávání nějakých informací. Někdy je blbý se zeptat učitele a přerušit výuku, co znamená teda tohle slovíčko co právě řekl, to si to radši vyhledám než aby zopakoval informaci, když si ji můžu najít

sama, třeba kdy byla vydaná tahle hra.“ (Alica, maturitný ročník) Žiaci si v týchto situáciách hľadali informáciu, ktorú z výkladu vyučujúceho nepochopili a potrebovali by ju vysvetliť. *Když nevím slovíčka a když něco nechápu, když paní profesorka něco vykládá, tak si to rovnou najdu, protože většinou pokračuje dál.*“ (Evka) Dalšími prípadmi bolo hľadanie informácií, ktoré študenti nepochytili a potrebovali by zopakovať. V tomto prípade k tomu dochádza preto, že žiaci nedávali pozor a nepočúvali výklad vyučujúceho. *„A na čo ho hlavně používáš? „Nechci přerušit vyučujícího co řekl přesně před minutou, protože to ruší, pak bude naštvaný, že to musí opakovat, aby to všichni stihli nebo když někdo nedává pozor nebo právě když si chatuju.“* (Alica, maturitný ročník) Nové médiá tak umožňujú žiakom dohľadať si informáciu, bez toho, aby dali najavo, že nedávali pozor a vyvolali tým konflikt s vyučujúcim. *„Při hodině u některých profesorů vyloženě dávám pozor, někdy je možný že i když máme přísného profesore a na něco se ptá, nebo něco vysvětluje a já nevím co to znamená tak v tu chvíli rychle jakoby zapnu telefon, buď ze strany za penál nebo pod lavicí a jdu si rychle najít co si řekl, abych věděla vůbec jako co se děje. Protože někdy vůbec jako nevím co se děje, tak abych tomu rozuměla.“* (Erika)

Internet sa stal pre žiakov prvoradým zdrojom hľadania informácií. Podľa reflexie mojich informátorov siahajú žiaci po mobilných telefónoch a počítačoch skôr, než po školských učebniciach. *„Ako konkrétne využíváš internet? Shánění informací obecně, například fyzikální učebnice na webu, fyziky, matematiky, učebnice, podle který se jede, takže když něco zmeškám, najdu to... wikipedie, věčnej zdroj všeho vědění, pak si třeba zadám do googlu něco.“* (Roman) Dôvodom, prečo žiaci uprednostňujú informácie, ktoré si nájdu na internete pred učenicami je, že nepovažujú učebnice za dostatočný zdroj, ktorý by odpovedal informáciám predávaným vyučujúcimi. *„A učebnice nestačia čo máte? No většina našich profesorů podle nich nejede, že oni je nepoužívají. Že nám leží doma, ale oni ani neprobírají tu látku, co v těch učebnicích je. Takže my ty učebnice máme, ale vůbec jakoby podle nich nejdem a je to jako něco úplně jiného než bereme. A i kdyby tam bylo to téma v učebnici tak tam není jakoby napsaný všechno, co říkal profesor, a zase je tam něco navíc. Takže většinou vůbec nejedí podle těch učebnic, takže většinou si, když nemáme zápisky, tak se zeptáme někoho ze třídy, jestli nemají zápisky, ale většinou si to hledáme prostě na internetu.“* (Baša) Nové médiá sprístupňujú rozsiahlejší zdroj informácií, než akými sú školské učebnice.

Nové médiá však nenahradili len učebnice, ale i chodenie do knižnice. *„A využíváš svůj počítač keď sa učíš do školy? Já doma, no hlavně počítač, když si*

vyhľadávám nejaký informácie, že to dělám súčasne na mobilu i na počítači. A už ani jako..chodila jsem hodně do knihovny, ale teď je pro mě rychlejší si to najít na tom internetu, protože tam je skoro všechno. Takže nejvíc pracuju s tím internetem když se připravuju do školy.“ (Maťa) Internet žiakom prináša všetky potrebné informácie na jednom mieste, prístupné rýchlo, jednoducho a z pohodlia domova (alebo zo školy, alebo od všadiaľ, kde majú prístup k internetu) a vytlačil tak prehrabávanie sa v knihách. „**Čo tam napríklad zvykneš hľadať?**“ *No tak všechny informace do školy, už mám i vytipovaný stránky, na kterých vím že to tam bude dobře zpracovaný. Třeba z té biologie maturitní otázky a tam ví že je to tam i přehledně, takže už jako chodím na nějaký stránky a v knížkách si dohledávám docela zřídka kdy, protože vím že na tom internetu to najdu rychle a nemusím to nijak složitě hledat v knihovně nebo doma. Když potřebuju něco fakt odborného tak to doma ani nemáme.*“ (Maťa)

Podobne ako je tomu počas školského vyučovania, i počas prípravy do školy umožňuje internet žiakom dohnať to, o čo ich v škole pripravil nedostatok pozornosti. Keďže pozornosť neustále kolíše, jedinec prepína medzi rôznymi priestormi a aktivitami, stimuly medzi sebou bojujú o jeho pozornosť. To môže znamenať, že človek venuje viac pozornosti priestoru technológie, ktorý je uprednostňovaný pred lokálnym priestorom. Na druhej strane však pozornosť nie je nikdy absolútna, a keďže nie je nikdy plne prítomná, nemôže byť ani úplne prerušená, disconnected – prepína medzi nimi. (Wilken, Goggin, 2016) Nové médiá sa stávajú relevantným aktérom v organizácii poznania. Slúžia ako zdroj informácií, ktoré majú doplniť, spresniť, či úplne suplovať výučbu. Rola učiteľa sa zo sprievodcu kontextuálne presúva k partnerovi. Žiaci sú managéri vlastného poznania, i keď je to autorita diplomu (zrov. Bourdieu, 1999), ktorá žiakov núti vzdelávať sa.

Nové médiá a moc

Vstup nových médií do prostredia školy ovplyvňuje autoritu a moc vyučujúcich. Vyučujúci sa musia vyrovnávať s prítomnosťou nových médií a vyjednávať so žiakmi hranice. Ako sme videli v predchádzajúcej kapitole, nové médiá posúvajú vzťah medzi žiakmi a vyučujúcimi: v rovine organizácie výučby sa stáva učiteľ sprievodcom a v rovine poznania partnerom.

Pri analýze zdrojov moci vyučujúcich budem vychádzať z piatich rovín, tak ako ich interpretovali Šed'ová a Zounek (in Švaříček, Šed'ová, 2007). Jedná sa o päť zdrojov moci, v rámci ktorých sa prejavujú mocenské praktiky.

V prvom rade môžeme hovoriť o moci pripísanej, ktorá „*je jedinci pričítaná jako dôsledek jeho pozice nebo titulu*“ (Šed'ová, Zounek in Švaříček, Šed'ová, 2007, str. 262). Pozícia učiteľov v škole, organizácii formálneho vzdelávania a sekundárnej socializácie, im dodáva moc nad žiakmi a vstup nových médií do prostredia školy túto formálnu funkciu nezmenil. Nové médiá nedisponujú ničím, čo by ich formálne ustanovilo ako autoritu na škole. Naďalej sú udržiavané v rade ohľadov v režime alternatívy, a to najmä v oblasti organizácie výučby a poznania.

Ďalšou rovinou je moc výkonná, ktorá sa „*odvzuje od schopnosti jednotlivce trestat nebo hrozit trestem*“ (Šed'ová, Zounek in Švaříček, Šed'ová, 2007, str. 262). Učitelia majú možnosť trestať žiakov pri porušení pravidiel, najmä formou poznámky, či dodatočnej úlohy. Nové médiá sú v tomto smere podriadené učiteľom a najmä škole. Tá im určuje ich miesto zákazmi, či veľkorysým strpením. Porušenie strpenej miery participácie na výučbe je ale trestané. Vyučujúci môžu žiakom mobil počas vyučovania zobrať a vrátiť im ho až po jeho skončení. „*A už sa ti stalo aj, že by ti vyslovene zobrali mobil? Jo, ale to se stává hodně často..třeba máme na francouzštinu tři profesori..a tá jedna, už jenom když vidí na stole mobil, tak říká..ona není naštvaná, ale říká ať ho dáme do batohu a pokud na něm jsme tak vždycky nám řekne tady mi přepíšeš ten text a podobně. Druhá profesorka tak tam by si nikdo nedovolil mít mobil na lavici, protože ta je hrozně přísná a u tý třetí, to je právě takový, že nikdo nedává pozor a je to hrozně nudný, takže to jakože když na něm jsme a ona to vidí, a třeba neposloucháme kvůli tomu, tak nám ho prostě vezme. A dělá to hodně profesorů. Dělá to i třeba matikářka, dělají to i na češtině, a hodně často se mi stává, že mi vezmou mobil.*“ (Baša) Vyučujúcim tak sice pribudla forma trestu, ktorú môžu uplatniť, zároveň je to však trest, ktorý sa vzťahuje len na situácie, kedy žiak mobil používa. Využívanie mobilu je teda vyučujúcimi najčastejšie trestané jeho odobraním, prípadne tým vyučujúci žiakom hrozia.

Moc odmeňovacia sa „*odvzuje od schopnosti jednotlivce udělit odměnu*“ (Šed'ová, Zounek in Švaříček, Šed'ová, 2007, str. 262). Počas výskumu som nespozorovala, a ani moji informátori nereflektovali, že by vyučujúci nejakým spôsobom využívali nové médiá k odmeňovaniu žiakov. Vyučujúci síce niekedy povoľujú žiakom využívať mobil k vyhľadaniu informácií, či ako slovník, potom čo o to požiadajú, nestretla som sa však s tým, že by k tomu došlo v kontexte odmeny, napr. za dobré správanie žiakov.

Zdrojom moci vyučujúcich, ktorého sa vstup nových médií o prostredia školy

dotkol najviac je moc expertná. Tá „je založená na predpokladu, že jedinec disponuje špecifickými a exkluzívnymi znalosťami“ (Šed'ová, Zounek in Švaříček, Šed'ová, 2007, str. 262). Nové médiá spôsobili, že vyučujúci už nie sú jediným zdrojom poznania. Nové médiá v tomto ohľade zmenili vzťah medzi žiakom a vyučujúcim, a z vyučujúceho spravili spoločníka v poznaní. Tí uznali nové médiá (a skrz ne internet) za relevantný zdroj informácií, ktorý sami počas vyučovania využívajú a povzbudzujú žiakov v jeho využívaní.

Nakoniec môžeme hovoriť o moci vzťahovej, ktorá „je založená na citovej identifikácii, na potrebe zalíbit sa obľúbenému človeku“ (Šed'ová, Zounek in Švaříček, Šed'ová, 2007, str. 262). Nové médiá sú jedným z aspektov, v ktorých sa prejavuje vzťah žiakov k vyučujúcemu. „Při hodině u některých profesorů vyloženě dávám pozor, někdy je možný že i když máme přísného profesore a na něco se ptá, nebo něco vysvětluje a já nevím co to znamená tak v tu chvíli rychle jakoby zapnu telefon, buď ze strany za penál nebo pod lavicí a jdu si rychle najít co si řekl, abych věděla vůbec jako co se děje. Protože někdy vůbec jako nevím co se děje, tak abych tomu rozuměla. Ale pak jako samosřejmě že někdy jsou třeba hodiny, kdy buď ten učitel nemá ani moc respekt, nebo se učíme něco co znám, nebo jako mě to nebaví, tak jako v tu chvíli třeba zapnu telefon, ale jako nehraju hry, nic takového, ale třeba koukám na ...přímý přenos nějakého sportu, třeba dneska jsem koukala, že jsem si zapla sport a jen jsem koukala na skóre tenisu. Kdo s kým hraje a jakoby během toho jsem dělala tu práci, že jako mám dvě aktivity najednou.“ (Erika) Využívanie nových médií žiakmi odzrkadľuje aký rešpekt majú žiaci voči vyučujúcemu, nakoľko ho majú v obľube, či nakoľko ich zaujíma jeho výklad. Nájdu sa vyučujúci, ktorí sa spolu so žiakmi nad novými médiami a tým čo prinášajú pobavia. „Zničoho nič začal zvonit mobil a Maťa sa začala prehrabávať v taške. Pritom jako ho loví sa ospravedľňuje a vysvětluje, že jej stále volajú nejakí křesťania a lákajú ju na svoje stretnutia. Celá trieda sa začala smiať, Maťa medzitým mobil vytiahla, zrušila hovor a vypla zvonenie. Vyučujúca sa iba pobavene usmievala a pokračovala v počítaní příkladu..“ (matematika, 17.3.) Mnohí vyučujúci však nové médiá na vyučovaní odmietajú a svoju moc stavajú na vyžadovaní dodržiavania tohto zákazu. „Dominika pozerá něco v mobile, vyučující si ju všimla a len jej ho vzala. Po hodine som si všimla, že jej ho vrátila. Vyzeralo to jako něco, č osa stáva často a nikoho zo zúčastnených to teda nepřekvapilo.“ (zemepis, 4.4.) Pri niektorých vyučujúcich si už žiaci vôbec nedovolia vybrať mobily či iné zariadenia z tašiek. „Počas celej hodiny sa nikto ani len nepozrel na mobil. Peter, ktorý si písal poznámky do notebooku na ňom za celý čas neotvoril nič iné. Pri tejto vyučujúcej si to

naozaj nedovolia.“ (biológia, 26.5.) Zaujímavé je však i to nakoľko žiaci využívanie mobilov skrývajú. Niekedy môže byť totiž skrývanie mobilu istým prejavom rešpektu, kedy žiak nechce dať najavo, že nepočúva vyučujúceho. *„To už ti teda príde také prekračovanie hraníc, mať ho tak okato položený na lavici? No príde mi to hnusný vŕči tomu učiteľovi, pretože ten učiteľ dokud neví, že jsem na mobilu tak si muže myslet, že ho poslouchám a muže mu to byť príjemný že aspoň někdo ho poslouchá a když má prostě někdo mobil len tak položený na lavici, tak je vcelku jasné, že ho asi využívá v té hodině a asi to muže být tomu profesorovi nepříjemnější.“* (Zuzka)

Postoj vyučujúcich k novým médiám sa podieľa na ich autorite, plynúcej z citovej väzby. Tí, ktorí dokážu harmonicky zapojiť nové médiá do výučby, tým potvrdzujú svoju autoritu tohto typu.

Okrem týchto zdrojov moci však môžeme hovoriť i o iných aspektoch, na ktorých vyučujúci zakladajú svoju autoritu.

Niektorí vyučujúci zakladajú svoju autoritu na kázni, teda na tom, že ich žiaci nebudú počas vyučovania vyrušovať. *„Student má učebnici, může si přečíst, co tam píšou, může to pochopit sám, může si to přečíst na internetu, může všechno. Upřímně řečeno, pokud to udělá a ve škole pak bude spát a bude všechno umět, tak je mi to v zásadě téměř jedno, dalo by se říct. Ale to udělá málokdo, respektive téměř nikdo. Takže když si na tom notebooku bude hrát hry a nebude tím rušit ostatní.. nevím, nemám s tím špatný zkušenosti, pokud by opravdu někdo na tom okatě hrál hry, pak by to přitahovalo pozornost za ním sedící, pak bych mu to zatrhnul, zas na druhou stranu to vidím, jestli on kouká do notebooku, budiž, na co kouká je mi celkem jedno, a jestli mu tam koukají ostatní a přišeptávají, co má teď zahrát, to už vidím.“* (zástupca riaditeľky). Nové médiá tak zaisťujú, že žiaci počas hodín nevyrušujú a venujú sa vlastnej činnosti, čo niektorí vyučujúci, pre ktorých je podstatné, že ich žiaci počas výkladu nerušia, vítajú. Pre iných je však pozornosť žiakov podstatná a využívanie nových médií netolerujú. *„Ked’ si vyučujúca zložila veci, začala sa žiakov pýtať aký mali víkend. Hneď pri prvej odpovedi si ale asi všimla, že Zuzka je na mobile. Tá ho sice skrývala pod lavicou, ale vyučujúca na ňu pozerala a hneď sa jej opýtala na víkend. Zuzka zdvihla hlavu a začala trochu habkať odpoveď. Ťažko povedať, či mala problém nájsť slová, alebo bola len nesústredená. Pozerala totiž medzitým ako odpovedala dolu na mobil. Veľmi som nechápala prečo, mala tam otvorenú knihu a nemohla na ňu predsa dobre vidieť. Nakoniec sa jej vyučujúca opýtala či je na mobile. Zuzka povedala, že nie a vyučujúca sa*

už k tomu nevyjadřila.“ (francúzština, 19.9.)

Pre vyučujúcich je tiež problematické, že nové médiá ich oberajú o dohľad nad aktivitou žiakov. Najmä využívanie notebookov však stavia vyučujúcich do situácie, kedy strácajú kontrolu nad tým, čo žiak na notebooku robí. „**Takže keď máš notebook tak si na ňom píšeš iba poznámky?** Já si teda väčšinou píš, když ho mám ve škole, tak ho vytahuju jen na hodinách, kde třeba vím, že si nepotřebuju vůbec zapisovat, nebo se mi vůbec nechce zapisovat. A spíš ho jako využívám, ten čas, jakože protože to je hodina, ze který třeba písemky nepíšeme potom, nebo to je prostě něco, co vlastně nebudu ani zas tak potřebovat, protože to není můj maturitní předmět. Takže většinou pak vytáhnou notebook a dělám si tam úplně něco jiného aniž bych přeskakovala a snažím se přeskačovat jenom tehdy, když ten učitel občas udělá nějaký, že projde celou třídu a dívá se kdo tam co dělá. Ale podle mě ty učitelé beztak nezvládají to kontrolovat, podle mě si myslí, že jako, tam vlastně si jenom zapisujeme. Podle mě mají pocit, že o tom mají docela dobrý přehled, ale myslím si že to tak úplně není.“ (Gabika, maturitný ročník) Podobne ako pri využívaní mobilov, i pri notebookoch platí, že pri niektorých vyučujúcich si žiaci nedovolia, využívať ich k ničomu inému než k písaniu poznámok, niekedy však od poznámok dosť odbiehajú. „Jana a Juraj si počas hodiny písali poznámky do notebooku. Celkom dosť od toho ale odbiehali. Jana trávila dosť času na Facebooku, Juraj odbiehal menej, nejako sa vracal k mape metra.“ (čeština, 21.10.) Práve kvôli tejto strate kontroly sú notebooku rozšírenejšie a vyučujúcimi tolerovanejšie vo vyšších ročníkoch. „A jakoby naše přístroje to si můžem nosit, a když se dohodneme s tím profesorem tak si můžeme i zapisovat do netebooku. Ale nedovolují to úplně všichni profesori. Někteří jo, ale přijde mi, že to dovolují spíš těm starším ročníkům. Že i ty starší ročníky jakoby si nosí ty svoje počítače a takhle, ale že jakoby, někteří profesori jim to dovolují a jiní ne. Ale přijde mi, že kdybych já přišla do třídy jako že si budu zapisovat do notebooku tak i kdyby to tomu profesorovi nevadilo, tak by se na mně koukal jako že zda jsem nespadla z višně a byl by překvapen. Řekla bych, že to spíš dělají ty starší ročníky.“ (Baša) U starších žiakov vyučujúci predpokladajú väčšiu disciplínu a sú preto ochotní podstúpiť stratu dohľadu.

Jednou z foriem, akými vyučujúci strácajú dohľad je i podvádžanie. Ako už bolo spomenuté, mnoho textov sa zameriava práve na využívanie nových médií k podvádžaniu. Počas svojho výskumu som bola i svedkom tohto využitia mobilných telefónov, keď počas testu z geografie dve žiačky v poslednej lavici spoločnými silami odpisovali odpovede z mobilu. Kým jedna dávala pozor či sa vyučujúca nepozerala, druhá

hľadala informácie. (geografia, 4.11.) Odpisovaním a podvádzaním sa vlastne posilňuje autorita školskej inštitúcie, pretože škola stanovuje podmienky, ktoré majú byť splnené čo najlepšie a čo najlepší školský výkon je školou očakávaný. Podvod v škole, podobne ako falošný hráč (zrov. Caillois, 1998) nenarušuje základy inštitúcie, zatiaľ čo ignorácia jej pravidiel ju ničí. Nové médiá sú potom len jedným z nástrojov podvodu, ktoré škola principiálne predpokladá. Nová média podporujú moc školy, rovnako ako ju rozkladajú práve problematickou možnosťou dohľadu. (učitelia ale zatiaľ nehovořili o sofistikovaných stratégiách a nástrojoch dohľadu na střední škole, což ukazuje na to, že je to stále situace, kterou oni zvládají.

Spôsoby akými sa vyučujúci vyrovnávajú s novými médiami sú individuálne a záleží na každom z vyučujúcich aké hranice si stanovia a ako bude ich dodržiavanie vyžadovať. Nové médiá svojou prítomnosťou podporujú moc školy, rovnako ako ju rozkladajú problematickou možnosťou dohľadu. Nútia vyučujúcich opakovane vyjednávať hranice, ktoré sú ochotní akceptovať a vytvárajú pre žiakov priestor pre vzdorovanie týmto pravidlám a požiadavkam.

Nové médiá a zdieľanie

Schopnosť nových médií prepájať a sprístupňovať rôzne priestory sa v školskom priestore prejavuje nielen v oblasti vzdelávania, ale tiež interpersonálnych vzťahov. Budovanie vzťahov v škole je nezanedbateľný aspekt, keďže žiaci tu trávajú veľké množstvo času a množstvo ich vzťahov vzniká práve v tomto prostredí. Podobne ako nové médiá menia vzťah medzi žiakmi a vyučujúcimi a vplývajú na disciplináciu, majú vplyv i na vzťahy v prostredí školy. Tu sa podieľajú na budovaní interpersonálnych vzťahov jednak v rámci školy, teda v triednom a školskom kolektíve, jednak toto prostredie presahujú.

Nové médiá umožňujú a uľahčujú komunikáciu a sú ich zrejme najdôležitejšou funkciou. „*Mně by asi vadilo hodně stráta komunikace, protože já s tím mobilem jsem s kamarády, s kterými jsem roky. A jenom jakoby přes facebook, přes messenger, takže ztráta komunikace určitě.*“ (Zuzka) Čo je však na tomto novom type komunikácie zaujímavé je, že žiaci sú vďaka nej v neustálom spojení. Technológie a prístup k internetu umožňujú žiakom neustálu komunikáciu – či už cez hodiny, alebo cez prestávky. „***Keď si v škole, čo na ňom robíš? Pokud je to o hodině, tak většinou překladač, nebo foťák, že si fotím zápisky, ale jinak se domlouvám na schůzkách, kde se sejdeme s kamarády. A cez prestávky? To si třeba zavoláme, kde jsou ty lidi.***“ (Karin) Nové médiá umožňujú žiakom

komunikovať počas hodín nenápadnejšie, než by bola verbálna komunikácia alebo posielanie odkazov. Žiaci si pritom uvedomujú zákaz spontánnej komunikácie medzi spolužiakmi a možnosť nových médií obísť tento zákaz či ho dokonca úplne zneplatniť. „...*tady si píšeme jako s holkama ze třídy a jako to je docela vtipný, protože mluvit nemůžeme, ale psát jo.*“ (Maťa) Nie je veľmi prekvapivé, že žiaci strednej školy najviac komunikujú so svojimi kamarátmi, no čo im nové médiá zároveň umožňujú je lepšia organizácia vrstevníckych vzťahov v rámci časopriestoru školy. „***Komunikuješ teda s ľuďmi, čo sú tu v škole, alebo mimo? Spíš s těmi co jsou taky ve škole, když jsme třeba rozdělení na dvě půlky, tak se takhle dorozumíme, kde jsme, a najdeme se.***“ (Karin) Moji informátori opakovane reflektovali zdĺhavé presuny v rámci školy. Cez prestávky trávili veľa času presunami medzi jednotlivými triedami, pretože mali každú hodinu väčšinou v inej triede. Tieto presuny mohli mnohokrát vzhľadom na vzdialenosti a hustotu školy zabráť dosť veľa času. Navyše, vzhľadom na veľkosť školy, si stretnutia vyžadovali organizáciu a predhádzajúcu dohodu miesta stretnutia. „*No přes přestávky obvykle nejsme na mobilu vůbec, protože to buď taky strašně dlouho někde přesouváme po škole, nebo třeba do bufetu si něco koupit. Takže na ten telefon není vůbec čas. Když ho používám tak je to spíš že třeba volám kamarádce kde je, aby sem jí prišla a tak.*“ (Erika) Vstup médií do prostredia školy im túto potrebu organizácie výrazne uľahčil.

Oblúbené medzi žiakmi je tiež komunikovanie s kamarátmi, ktorí nie sú práve v škole. „***S kým si chatuješ v škole? S mýma školníma kamarádama, nebo například když někdo není ve škole, například "kde jsi" nebo s někým, kdo nemá se školou nic společného.***“ (Alica, maturitný ročník) Či už sa jedná o kamarátov, ktorých poznajú zo školského prostredia, alebo nie, technológie im umožňujú prekračovať časopriestorové hranice a limity školy. Tým školu ešte viac otvárajú vonkajšiemu svetu.

Okrem komunikácie s kamarátmi využívali žiaci médiá i ku komunikácii s rodičmi. „***A keď v škole s niekým komunikuješ, sú to ľudia zo školy, alebo mimo nej? No vždycky je to jakoby nějaká třeba moje spolužačka. Že jí volám, kde je, a nebo pak teda mamce, ale jinak nikomu jinýmu. Jakože třeba mamce, že jsem dostala špatnou známku, jakože aby se uklidnila, než přijedu domů a takhle. Nebo třeba když mamka napíše, ať něco vyřídím. Nebo takhle nebo já něco potřebuju. Ale krom mamky a spolužáků ne.***“ (Erika) Podobne ako v prípade komunikácie s kamarátmi, ktorí sa nenachádzajú v škole, nové médiá umožňujú žiakom okamžitú komunikáciu a zdieľanie informácií. „***A keď si v škole a využívaš ten mobil na komunikáciu s niekým, tak komunikuješ s kým tak například? Tak buď s tátou když potřebuju něco donýst nebo***

s mamkou když se třeba dohadovalo jestli pojedu nebo nepojedu někam a rodiče se ještě potřebovali rozhodnout a já jsem to potřebovala tu hodinu říct, tak třeba napíšu mámě nebo tatkově a ti mi řeknou jak to vlastně je. Takže většinou s rodičema anebo s kamarádama co jsou mimo školu nebo s kamarádama co chybí. A no jako většinou s rodičema a s kamarádama co nejsou vůbec ve škole.“ (Zuzka) Prekračováním časopriestorových hraníc školy a prepájajúc rôznych svetov nové médiá nielen otvárajú priestor školy, ale zároveň majú za následok, že škola už nie je len priestorom disciplinácie. Prenikajú do nej i iné aspekty, dochádza k prepájaniu rodiny a školy (i skrz management emócií – žiaci oznamujú rodičom zlé známky prostredníctvom nových médií, aby sa s nimi rodičia „vyrovnali“ kým prídu domov).

Posledná skupina ľudí, s ktorými žiaci zvyknú prostredníctvom nových médií komunikovať je špecifická pre žiakov bilingválnej sekcie. Sú ňou žiaci z Francúzska, s ktorými sa stretnú, ktorých ubytujú, a u ktorých budú ubytovaní, počas výmenného pobytu. „A obecně s mobilem nevím..jako přijde mi, že je to super komunikační zařízení, že jsem vlastně blíž svým kamarádům přesto, že jsou třeba daleko, že můžou být i v jiným státě a přesto cez internet se dá v pohodě komunikovat a je to pohodlný. Určitě je to super když máme potom výměny, tak my se vždycky dozvíme o tom člověku něco z takového papíru a často tam bývá facebook nebo mail, protože se přes něj můžem trochu poznat ještě předtím než k nám přijede nebo my pojedem k nim. Že když tam člověk přijede tak to není úplně takový překvapení ten člověk, kterýho vidí a líp se s ním asi komunikuje, takže to je super a myslím, že mobil je hodně..že mobil sice ruší asi, ale je hodně pomocnej v tý škole taky, že taky pomáhá.“ (Zuzka) Nové médiá umožňujú žiakom lepšie vopred spoznať týchto výmenných študentov a pripraviť sa tak to, čo ich počas výmeny čaká. Podobne ako migranti praktikujú vzťahy na diaľku (Miller, 2000), kedy ich práve nové médiá umožňujú a robia ich reálnymi, nie sprostredkovanými.

Nové médiá sa dokážu stať súčasťou socializácie v rámci vrstevnickej skupiny, poskytnúť nové podnety, a obohacovať tým konverzácie. „**A máš niekedy pocit cez prestávku, to vychádzam z toho, čo som tu videla, přijde mi to že všeci sú na mobiloch a ani sa medzi sebou nebavia, vieš..každý kuká do mobilu.** Jo to se někdy stává, že třeba holky od nás zapnou všechny mobily, ale není to tak, že by každá byla jakoby dělala něco jinýho, ale že třeba nahodíme nějaký téma, jakože jsme viděli strašně směšný video nebo nějaký obrázek a vlastně všichni najdeme něco, co nám přišlo strašně vtipný a pak si to začneme ukazovat a bavit se o tom. Takže je to spíš tak jakože si sedneme a hledáme jakoby něco co máme společného a pak si to ukazujeme.“ (Erika) Nové médiá nepovažujú

za prekážku komunikácie, práve naopak ponúkajú témy k rozhovoru, na základe ktorého si teenageri ujasňujú svoje postoje a zdieľané normy a hodnoty. „*To se obvykle spojí, že komunikuju, do toho něco najdu, pak zase komunikuju s ostatníma, oni se na to třeba podívaj a mám tablet pořád v ruce.. povídají si s ostatními. Nemám pocit, že by mi to ubíralo sociální kontakt, dá se říct, že můžu najít nějaký věci a ukázat to ostatním a můžeme začít konverzovat.*“ (Roman) Nové médiá sa stali aktívnym aktérom konverzácií a poľažmo socializácie žiakov vo vrstevnickej skupine. Rovnako ako žiaci prinášajú podnety pre rozhovor a rozvíjajú ho. Sprístupňujú rozsiahli priestor internetu, a dali by sa teda nové médiá považovať za veľmi podnetného aktéra.

Nové médiá však umožňujú žiakom aj presný opak, a to odrezat' sa od prostredia, v ktorom sa nachádzajú a uniknúť z neho. Ako píše Malpas používanie mobilného telefónu znamená, že človek sa otočil od priestoru k svojmu telu, teda preč od iných ľudí a vecí v tomto priestore – čo môže vyvolať rôzne formy behaviorálnej a priestorovej diskontinuity. (Malpas in Wilken, Goggin, 2016) Presne táto diskontinuita bola často cieľom mojích informátorov. „*No a jinak asi i potom hudbu když se mi něco stane a chci se odříznout od světa protože mě to nebaví nebo kamarádi nejsou ve škole tak je asi nejsnážší utek ta muzika, protože tu si zapnu na celou přestávku a celou přestávku poslouchám a nemusím vnímat nic jinýho.*“ (Zuzka) Nové médiá im tak poskytujú alternatívu, keď sa žiaci nemajú či nechcú s kým rozprávať. „***Ako používáš mobil cez prestávky?*** *Jako buď to si dodělávám nějaký věci ještě v tý hodině, nebo na další hodinu, nebo teď třeba píšu přípravu na matematiku na test a nebo úkoly anebo si čtu. Že my jsme nějak vlastně většinu hodin v iných třídách v iný pulce a já se v tí naší pulce s nikým moc nebavím. Alena si celou dobu i o hodinách poslouchá.*“ (Zuzka) Nové médiá sa začali pre niektorých žiakov stávať novými kamarátmi, keďže kamarát je ten, s kým trávime čas a niečo robíme. Zároveň však nové médiá ako kamaráti znehybňujú telá a umŕtvujú ich pohyb.

Nové médiá sú asociované ako hrozba odcudzenia. Nastavujú zrkadlo ne/ľudskosti. Vďaka nim si žiaci uvedomujú alebo si chcú uvedomiť, že komunikácia s ľuďmi je dôležitejšia, že je prioritou. „*Některý holky jsou na tom pořád, ale třeba si tam čtou, že tam maj stažený jako knížky na tom. Třeba jako holky Maja, ta má na tom stažený knížky. Ale jinak bych řekla, že většina z nás je schopná ty mobily odložit a bavit se normálně. Že to by nebyl takovej problém. Zrovna u nás ve třídě bych to neřekla.*“ (Maťa) Ich výpovede upozorňujú na to, čo je neprijateľné. Vyčleňujú teda z kolektívu, ako dôsledok využívania nových médií, ktoré je vnímané ich spolužiakmi ako nadmerné

a prehnané, teda nie je žiadúce. „ *A nemáš pocit, že tie mobily zasahujú do komunikácie a vzťahov medzi ľuďmi? Ako asi jo. V našej triede..v našej triede je pár ľudí, ktorí majú svojho najlepšieho kamaráda mobil a väčšinou jsou o prestávke sami a jsou na mobilu, tak jako pár lidí. Tedy ono je vlastně asi jen jeden..jedna holka..ona fakt jakože její nejlepší kamarád je mobil a ona jenom prostě sedí. Ona není moc kamarádka, nebo jakoby moc se s lidma nebaví, nebo spíš oni se nebaví s ní, takže ona je na tom svým mobilu a furt tam něco dělá. A já jsem se s ní jednu dobu fakt hodně bavila a vím, že to bylo jako hodně nepříjemný, že jsme seděli a čekali jsme na ten předmět, protože do té třídy jsme nesměli jít o prestávce, a ona prostě seděla a byla na tom svým mobilu, a já jsem tam seděla takhle vedle ní a bylo to takový jako trapný, a my jsme byly kamarádky, takže by to nemělo být trapný, ale prostě já jsme vůbec nevěděla co mám dělat, a právě druhá kamarádka jí to i vyfotila a jakoby doted' se tomu smějem jak jsem byla blbá, že jsem se s ní bavila, prostě já nevím, mně to přišlo hodně trapný. Ona tam hrála nějaký hry, nebo už nevím co tam dělala, ale mohla si povídat se mnou, nebo klidně s někým jiným, ale ona byla radši na svém mobilu no. “ (Baša) Už bolo niekoľkokrát povedané, že nové médiá ponúkajú únik, umožňujú žiakom odstrihnúť sa od časopriestoru školy, vrstevníckej skupiny, atď. Jednalo sa ale skôr o paralelné pobývanie, zotrvávanie tu aj tam, ktoré je človekom kontrolované. Dominancia nových médií sa tak stáva prekážkou v socializácii, akousi pašťou. Nové médiá sa stávajú pre žiakov konkurentom alebo kamarátom. Tým môžu viesť k cyklu, kedy žiak uniká pred prostredím, v ktorom je odmietaný, čo však zároveň spôsobuje, že bude negatívne vnímaný a preto odmietaný. Niečo podobné popisuje i Vágner, ktorý popisuje počúvanie walkmanu za únik a považuje to za jeden z aspektov postmodernej doby (Vágner, 1995).*

Vplyv nových médií na sociálny život žiakov sa prejavuje najmä počas školských prestávok, teda času, ktorý škola ako inštitúcia vyhradila na oddych a umožnila tak priestor pre socializáciu v jej prostredí. Podľa niektorých mojich informátorov, nové médiá vôbec nevstupujú do ich spôsobu trávenia prestávok. „*To vôbec. To si povidáme hodně s holkama, a když už jako tak ani ne. To ten mobil vůbec nepoužíváme. Jenom když potřebujeme a víme, že budeme psát nějaký test, tak si to tam rychle najdeme, ale jinak přes přestávky bych řekla, že máme ty mobily schovaný a snažíme se jako bavit mezi sebou.*“ (Maťa) Naopak, podľa zástupcu riaditeľky sú to teda práve prestávky, kedy možno najviac vidieť vplyv príchodu nových médií na školu. „*Celkem zásadně to mění přestávky, to jsem zrovna minulej tejden jsem ve třídě, co učím, zůstal o přestávce a konstatoval jsem, že my ukončíme hodinu, těch patnáct lidí co tam sedí, tak půlka – těch*

sedm – vytáhne telefon a začne cosi dělat. Tak jsem se ptal pro zajímavost, jestli je to dneska úplně normální, zkrátka za mých mladých let, takže ty přestávky byly takový živější a tak, tak mi tvrdili celkem nadšeně, že na svých bývalých školách byly na stropech nalepený rajčata a že to tam bylo živější, a jestli bychom to takhle teda chtěli, tak jsem řekl, že úplně ne samozřejmě, ale přece jen mi to přijde takový divný no, zas na druhou stranu lze to pochopit v tramvaji a ve vlaku to všude vidí člověk pořád stejně, doba je asi taková, nevím, no.“ (zástupca) Nové médiá sú zjavne rozdielne vnímané žiakmi a vyučujúcimi. Kým pre žiakov sú nové médiá bežnou súčasťou života a sú zahrnuté v ich praktikách, vyučujúci stále uprednostňujú situáciu off-line. Dôvod prečo tomu tak je by som videla v udržiavaní kontinuity medzi generáciami, kedy sa vyučujúci stále pridŕžavajú toho, čo po dlhé roky poznali. Zároveň opäť vidíme ako nové médiá menia pohyb žiakov, tlmia ho a umŕtvujú ho, čím vytvárajú dojem telesnej disciplíny.

Nové médiá poskytujú žiakom veľmi dobrý nástroj k budovaniu súdržnosti medzi žiakmi, a to sociálne siete. Tým, že sociálne siete umožňujú žiakom zdieľanie informácií, podporujú nové médiá vzájomné pomáhajú si medzi žiakmi. *„Nezasahuje vám to do vzťahov, do komunikácie? Ne, to ne. Podle mě nám to občas i dost usnadňuje. Třeba kamarádky, když jsou nemocný, tak jim to rovnou můžeme nafotit, ty zápisky. Nebo třeba rovnou při té hodině vyfotit jako výklad co učitel psal na tabuli. Bych řekla, že nám to dost usnadňuje.“* (Maťa) Ako už bolo spomenuté, žiaci využívajú sociálne siete k zdieľaniu poznámok, informácií o testoch, udalostiach, pomáhajú si na nich s domácimi úlohami. Nové médiá a sociálne siete sa tak stávajú podstatným aktérom v budovaní solidarity a pomoci medzi žiakmi, podobne ako sa podľa Marianne de Laet a Annemarie Mol stala pumpa podstatným aktérom budovania národnosti v Zimbabwe (de Laet, Mol, 2000).

Všetky tieto výhody, které Facebook žiakom prináša sa pre niektorých žiakov stali dôvodom, prečo zotrvať na sociálnych sieťach, napriek tomu, že iné dôvody ich lákali sieť opustiť. *„Používaš aj sociálne siete? Nainstaloval jsem si, protože jsem byl dřív výrazně proti tomu, začalo to tím, že mě zvolili do studentský rady, která přes Facebook sděluje, kdy má schůzku, tak jsem si ho nainstaloval, kterej mi po pár dnech oznámil, že si musím nainstalovat i Messenger, ale musím uznat, že je to docela dobrý a že se to hodí, protože máme třídní skupinu, kde se objevují stránky s učebnicemi, úkoly,...“* (Roman)

Nové médiá budujú žiacku solidaritu, ktorá žiakov spája a zároveň vymedzuje voči role učiteľa. Tým sa tiež potvrdzuje pozícia školy ako inštitúcie, ktorá vznáša nároky, ktorým má byť vyhovievané a to na základe súčinnosti jej aktérov.

Záver

Výskum odhalil, že nová média sú významným aktérom v prostredí školy. Nové média vstupujú do školy zvonku a tá sa ich pokúša implementovať. Nové médiá v škole ovplyvnili a pozmenili organizáciu výučby, organizáciu poznania, moc a autoritu vyučujúcich a interpersonálne vzťahy. V každom prípade, prepojenie modernej inštitúcie školy a postmoderných nových médií vytvára zaujímavé vzťahy.

Škola sa dostáva do množstva rozporuplných situácií, ktoré sú postavené na dilemách, ktoré permanentne oscilujú medzi zákazom nových médií v priestore školy a ich dovoľovaním, či dokonca vyžadovaním. Tieto dilemy sú ukotvené v niekoľkých vnútorných rozporoch, ktoré so sebou vpád online sveta prináša.

Prvá dilema spočíva v technologickej progresívnosti resp. finančnej náročnosti nových médií proti konzervatívnosti školy. Škola sa snaží s novými médiami vyrovnávať vzhľadom na svoje postavenie k vonkajšiemu svetu. I keď sa nové média stali bežnými vecami, ktoré vlastní takmer každý, stále sú však drahými vecami, za ktoré škola, rovnako ako za telá žiakov preberá zodpovednosť. Z tohto dôvodu je pre školu najvhodnejšie nové médiá zakázať, nezaplietť sa s ich nákladnosťou. Zároveň však i škola samotná akceptuje a podporuje nová média, a to využívaním školského serveru. Tento server supluje triednu knihu, žiacku knižku, žiaci tu nájdu rozvrhy a suplovanie hodín, teda všetky pre žiakov potrebné informácie. Škola teda jednak nové médiá zakazuje, jednak však od žiakov vyžaduje ich využívanie.

Druhá dilema súvisí so schopnosťou nových médií reorganizovať sociálne praxe prekračovaním časopriestoru. Nová média ponúkajú nástroje disciplinácie rovnako ako rúcajú základný postulát disciplíny – klauzúru, keď do školy privádzajú iné priestory. Nové médiá umožňujú prekračovanie časopriestoru nielen zavádzaním iných priestorov do prostredia školy. Zároveň i disciplinácia školy prekračuje tieto hranice a vďaka novým médiám vstupuje do organizácie života žiakov a učiteľov i v čase, kedy sú mimo školy (zadávanie domácich úloh, zasielanie informácií). To otvára túto až doteraz uzatvorenú organizáciu.

Tretia dilema je založená na vplyve nových médií na expertnú autoritu školy. Nové médiá opätovne (potom, či jej ju vzali vedecké spoločnosti a organizácie) odnímajú škole autoritu poznania a vedenia. Žiaci využívajú počas vyučovania nové médiá ako zdroj vedenia a vyhľadávajú si informácie na internete. I samotní vyučujúci k tomu niekedy žiakov vyzývajú. Učebnice ako zdroj vedenia sa vytrácajú a nahrádzajú ich

informácie z internetu. Nové médiá tým menia vzťah medzi žiakom a vyučujúcim. Situujú učiteľov do role sprievodcu a zároveň posúvajú vzťah medzi učiteľom a žiakom k partnerstvu. To sa následne odzrkadľuje na moci vyučujúceho. Kým pripísanú a odmeňovaciu moc vyučujúcich príchod nových médií veľmi neovplyvnil, na moc výkonnú, expertnú a vzťahovú mal väčší vplyv. V oblasti výkonnej moci vyučujúceho sa rozšírila oblasť trestu. Zákazy mobilov môžu vyústiť k odobraní mobilu žiakovi počas vyučovania a jeho vráteniu až po skončení hodiny. Tento trest sa však vzťahuje len na situácie, kedy žiak využíva mobil počas vyučovania. To súvisí s mocou vzťahovou. Príchod nových médií a narábanie s nimi do veľkej miery odzrkadľujú rešpekt, ktorý voči vyučujúcemu žiaci majú. Ukazuje sa tiež, že nové médiá nie sú tak problematické pre vyučujúcich, ktorí svoju autoritu zakladajú na kázni, teda na tom, že nie sú počas výkladu vyrušovaní.

Štvrtá dilema vychádza zo straty dohľadu a kontroly vyučujúcich nad aktivitou žiakov. Dohľad je v istých ohľadoch sťažený (podvádzanie využívaním mobilných telefónov, používanie notebookov k písaniu poznámok). Zároveň, nové médiá umožňujú, že na školu môže byť dohliadané zvonku, keďže webové stránky sú v online priestore dostupné všetkým.

Všetky tieto dilemy redefinujú disciplinačný potenciál školy. Zavádzaním nových priestorov do školy nové médiá spôsobujú, že škola už nie je len priestorom disciplinácie. Dochádza k prepájaniu rodiny a školy a do školy sa dostávajú priestory, do ktorých môžu žiaci pred disciplináciou uniknúť. Žiaci sa snažia uniknúť a vzdorovať tlaku disciplinácie, ktorému sú v škole vystavovaní, pasivizáciou, flákaním sa (Doubek, 1999). Žiaci unikajú do priestorov, ktoré im nové médiá sprostredkujú, akými sú napríklad sociálne siete a skrz ne komunikácia s kamarátmi či úplné „odstrihnutie sa“ od okolitého priestoru počúvaním hudby. Oslobodzujú ich od zviazanosti s miestom a opäť umožňujú prekračovať čas a priestor (Malpas in Wilken, Goggin, 2016). Zároveň žiaci disciplinácii unikajú obchádzaním písania si poznámok (vďaka prezentáciám, foteniu a zdieľaniu poznámok od spolužiakov). Spôsobom úniku je tiež porušovanie zákazu nabíjania mobilov v škole.

Okrem toho, že disciplínu rozvracajú, však nové médiá tiež disciplinujú. Disciplinujú jednak telá žiakov (Kaščák, 2006) ich znehybňovaním, vytváraním dojmu telesnej disciplinácie, keď sa stávajú pre žiakov kamarátmi a tak i akousi pasťou. Zároveň prolongujú disciplináciu tým, že umožňujú škole zasahovať do života žiakov i potom čo opustia školu, teda prekračováním časopriestorových hraníc školy. Žiaci sú tak

vystavovaní disciplínii dlhšie, čo je, ako ukazuje Kaščák, pre jej efektivitu dôležité (Kaščák, 2006). Nakoniec, v niektorých ohľadoch nové médiá supľujú pôvodné nástroje disciplinácie, ktoré škola používa (žiacku knižku) a nútia žiakov využívať ich. Žiaci sú taktiež nútení sledovať tok informácií skrz nové médiá a využívať ich.

Literatúra

- BITTMAN, M., BROWN, J., WAJCMAN, J. (2009): The mobile phone, perpetual contact and time pressure in Sage Journals, vol. 24, issue 4, str. 673-691. (online) Dostupné z <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0950017009344910> (16.11.2017)
- BITTNEROVÁ, D. (1995): *Střet zájmů - kulturní konflikt mezi učiteli a žáky*. In PSŠE: Typy žáků. Zpráva z terénního výzkumu. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy.
- BOURDIEU, P. (1999): *Teorie jednání*. Praha: Karolinum.
- CAILLOIS, R. (1998): *Hry a lidé. Maska a závrať*. Praha: Nakladatelství Studia Ypsilon
- CARSTENSEN (2015): *The Internet as material object in social practices. Recording and Analysis of Human-Internet Interactions*. In Nature and Culture 10 (3), str. 284-302.
- COHEN, L., MANION, L., MORRISON, K. (2007): *Research methods in education*. London: Routledge
- CORSARO, W., EDER, D. (1990): *Children's Peer Cultures* in: Annual Review of Sociology, 16.
- DISMAN, M. (2007): *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*, Praha: Karolinum.
- DOUBEK, D. (1999): *Šplhání a podvádění*. In: PSŠE: 5. třída. Praha, interní tisk.
- FOUCAULT, M. (2000): *Dohlížet a trestat. Kniha o zrodu vězení*. Praha: Dauphin.
- FREI, B. A. (2013): *Sociality Revisited? The Use of the Internet and Mobile Phones in Urban Cameroon*. Bamenda: Langaa RPCIG.
- GOFFMAN, E. (1999): *Všichni hrajeme divadlo. Sebe prezentace v každodenním životě*. Praha: Nakladatelství Studia Ypsilon.
- GOFFMAN, E. (1961): *Asylums: Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates*. New York: Doubleday Anchor.
- HAIGH (2014): *We have never been digital*. In Communications of the ACM, Vol. 57 No. 9, str. 24-28.
- ITO, M. (2005): *Mobile Phones, Japanese Youth, and the Re-Placement of Social Contact*. In Ling, Rich and Pederson, Per, Eds. *Mobile Communications: Re-negotiation of the Social Sphere*. London: Springer-Verlag. Str: 131-148. (online) Dostupné z: <http://www.itofisher.com/mito/archives/mobileyouth.pdf> (6.6.2016)

- JONES, Delmos J. (2006): *Na cestě k domorodé antropologii*. Biograf (39): 29 ods. (online) Dostupné z: <http://www.biograf.org/clanek.php?clanek=3904> (7.9.2017)
- KAŠČÁK, O. (2006): *Moc školy. O formatívnej sile organizácie*. Bratislava: VEDA.
- LINDQUIST, D. a spol (2007): *Exploring the Potential of Mobile Phones for Active Learning in the Classroom*. (online) Dostupné z <http://cseweb.ucsd.edu/~bsimon/pubs/papers/SIGCSE07cell.pdf> (2.6.2016)
- KRÁL, I. (2011): *Youth media as cultural practice: Remote Indigenous youth speaking out loud*. In Journal of the Australian Institute of Aboriginal and Torres Strait Islander Studies No. 1, str. 4-16. (online) Dostupné z: http://www.academia.edu/3202674/Youth_media_as_cultural_practice_Remote_Indigenous_youth_speaking_out_loud (13.6.2016)
- KUČERA, M. : *Láska v jedenácti a dvanácti* in Pedagogika, č. 1, 1994, s. 68-79. (online) Dostupné z: file:///C:/Users/externista.mystery/Downloads/Pedag_1994_1_10_Laska_68_79.pdf (3.1.2018)
- MADIANOU, M., MILLER, D. (2013): *Polymedia: Towards a new theory of digital media in interpersonal communication*. In International Journal of Cultural Studies, vol. 16 Issue 2, str.169-187. (online) Dostupné z <http://ics.sagepub.com/content/16/2/169.full.pdf+html> (3.10.2017)
- MAREŠ, J. (2005): *Tradiční a netradiční podvádění ve škole*. Pedagogika 4/2005: str. 310-335. (online) Dostupné z: <http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=1738&lang=cs>. (28.5.2016)
- MCFADYEN, J., RANKIN, J. (2016): *The Role of Gatekeepers in Research: Learning from Reflexivity and Reflection*. In Journal of Nursing and Health Care vol.4 no.1, str. 82-88.
- MILLER, D., SLATER, D. (2000): *The Internet: An Ethnographic Approach*. Oxford: Berg
- PASCOE, C.J. (2012): *Studying Young People's New Media Use: Methodological Shifts and Educational Innovations*. In Theory Into Practice, 51:76–82
- PRAŽSKÁ SKUPINA ŠKOLNÍ ETNOGRAFIE (2001): „Co se v mládí naučíš...“. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy (online) Dostupné z: http://kps.pedf.cuni.cz/psse/pdf/co_se_v_mladi_naucis/co_se_v_mladi_naucis_1_full.pdf (2.1.2018)
- ŠTECH (2016): *Co přinesl „obrat k dítěti“ a co naopak skryl?* In Pedagogika, roč. 66, č. 1, 2016, s. 73-82.

- THOMAS, K., O'BANNON, B., BOLTON, N. (2013): *Cell Phones in the Classroom: Teachers' Perspectives of Inclusion, Benefits, and Barriers* in Computers in the Schools: Interdisciplinary Journal of Practice, Theory, and Applied Research. (online) Dostupné z <https://ascd.wikispaces.com/file/view/Cell+Phones+in+the+Classroom.pdf> (5.6.2016)
- TRUBANOVÁ, N. (2015): *Konštrukcia identity študentov vo výberovej bilingválnej sekcii*. Bakalárska práca. Praha: Fakulta humanitných študií Univerzity Karlovy.
- VÁGNER, I. (1995): *Svět postmoderních her*. Jinočany: H&H.
- VAN DEN BOOMEN M., LAMMES, S., LEHMANN, S. RAESSENS, J., SCHÄFER, M. (2009): *Digital Material. Tracing New Media in Everyday Life and Technology*. Amsterdam: Amsterdam University Press (online) Dostupné z <http://mtschaefer.net/media/uploads/docs/Digital-Material.PDF> (2.1.2018)
- VORLÍČEK, R. (2017): „Vyvolení, outsideri a Romové“: Selekce žáků v základní škole s výběrovými třídami. In Slovenský národopis 1/207. (online) Dostupné z <http://www.uet.sav.sk/?q=sk/slovensky-narodopis-12017> (2.1.2018)
- WHEELER, D. (2000): *New Media, Globalization and Kuwaiti National Identity* in Middle East Journal, Vol. 54, No. 3, str. 432-444. (online) Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/pdf/4329510.pdf> (30.12.2017)
- WILKEN, R., GOGGIN, G. (2012): *Mobile Technology and Place*. New York: Routledge.
- WOODS, P. (1983): *Sociology and the school. An interactionist viewpoint*. Routledge & Kegan Paul

Ďalšie zdroje

- Webové stránky školy
- Výročná správa školy za rok 2015/2016
- Sociálna sieť Facebook

Zoznam príloh

Príloha č. 1 Potvrdenie o štúdiu a žiadosť o spoluprácu

Príloha č. 2 Informovaný súhlas

Príloha č. 1 Potvrdenie o štúdiu a žiadosť o spoluprácu

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta humanitních studií
Charles University in Prague
Faculty of Humanities
U Kříže 8, 158 00 Praha 5

Praha 8. 1. 2016
č. j.: UKFHS-8/2016

Potvrzení o studiu a žádost o spolupráci

Vážená paní ředitelko,

obracíme se na Vás s prosbou o spolupráci při zpracovávání tématu magisterské práce Natálie Trubanové, studentky magisterského oboru Obecná antropologie.

Tématem práce Natálie Trubanové je socializace žáka do role studenta výběrové střední školy. Studentka se chce zaměřit na situaci žáků šestiletého gymnázia, kteří absolvují bilingvní studium. Její výzkum bude založen jednak na sledování interakcí žáků ve vrstevnické skupině a s učiteli, jednak na rozhovorech s vybranými žáky. Důležitou pro práci bude i zkušenost pedagogů.

Prosíme Vás tedy, zda byste neumožnili Natálii Trubanové pobyt na Vaší škole. Byli bychom velmi rádi, kdyby naše studentka měla možnost sledovat děti (mládež) při výuce, přestávkách, školních akcích a hovořit s nimi o jejich zkušenosti. Stejně tak bychom si cenili, kdybyste Natálii Trubanové poskytli rozhovor o svých zkušenostech se vzděláváním a výchovou studentů bilingvního studia.

Víme, že při tomto typu výzkumu je nutné informovat a požádat o spolupráci také samotné studenty, popřípadě rodiče nezletilých studentů, a proto bychom prosili i o symbolickou podporu výzkumu z Vaší strany.

Mnohokrát děkujeme za spolupráci.

S pozdravem

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Fakulta humanitních studií
U Kříže 8, 158 00 Praha 5
IČ 00216208, DIČ CZ00216208

PhDr. Dana Bittnerová, CSc.
vedoucí práce

tel.: (+420) 251 080 327
fax: (+420) 251 620 621

e-mail: dana.bittnerova@fhs.cuni.cz

Prílohač. 2 Informovaný súhlas

Informovaný súhlas

Dne poskytla v rámci rozhovoru informácie
Natálii Trubanovej, študentke magisterského oboru Obecná antropológia. Tento rozhovor proběhl v
rámci výskumného projektu magisterské práce na téma: Nové médiá ve škole.

Pro účely analýzy v rámci uvedeného výskumného projektu a pro účely na něj navazující
výzkumné činnosti jmenované řešitelky projektu bude tento rozhovor zpracováván jen v
anonymizované podobě bez souvislosti s jménem dotazované osoby a bez kontaktu na její osobu.

Díla a úryvky z tohoto rozhovoru budou součástí závěrečné práce jmenované řešitelky, publikaci v
odborném tisku, nebo veřejných prezentací výsledků výzkumu, a to jen v anonymizované podobě
bez jména dotazované osoby a souvislosti s její osobou.

S ohledem na to, že se jedná o výzkum v rámci magisterské práce bude tento rozhovor zpřístupněn
vedoucí této práce. Až skončí výzkumný projekt, tento rozhovor bude archivován v rámci archivu
jmenované řešitelky a to v anonymizované podobě, bez spojení s jménem dotazované osoby a s její
osobou.

Jméno:

Podpis: